TAMPEREEN YLIOPISTO
Pro gradu -tutkielma

Jari Virtanen

Vahinkovakuutuksen korvausvastuun laskeminen Solvenssi II:ssa

Matematiikan ja tilastotieteen laitos
Matematiikka
Kesäkuu 2009

Tampereen yliopisto

Matematiikan ja tilastotieteen laitos

VIRTANEN, JARI: Vahinkovakuutuksen korvausvastuun laskeminen Solvenssi II:ssa

Pro gradu -tutkielma, 48 s., 16 liites.

Matematiikka

Kesäkuu 2009

Tiivistelmä

Tässä tutkielmassa tarkastellaan vahinkovakuutusyhtiön korvausvastuun laskemista ja sen vaikutusta Solvenssi II:n mukaisiin vakavaraisuusvaatimuksiin. Ensiksi esitetään korvausvastuuseen liittyviä käsitteitä. Tämän jälkeen esitetään tuntemattomien vahinkojen korvausvastuun arvioimiseen käytettävistä menetelmistä Odotusarvoennuste ja Chain Ladder -menetelmä. Lisäksi perehdytään siihen, miten muodostetaan tunnetun vahingon eläkevastuu. Lopuksi esitetään Solvenssi II:een liittyvän QIS4-harjoituksen pohjalta vakavaraisuusvaatimusten laskentamenetelmiä, jotka liittyvät korvausvastuuseen.

Sisältö

1 Johdanto

Tässä tutkielmassa tarkastellaan vahinkovakuutusyhtiön korvausvastuun laskemista ja sen vaikutusta Solvenssi II:n mukaisiin vakavaraisuusvaatimuksiin. Solvenssi II -hankkeen tarkoituksena on mm. luoda uudet, yhtenäiset vakavaraisuusvaatimukset vakuutusyrityksille. Solvenssi II:n vaikutusta korvausvastuuseen liittyviin vakavaraisuusvaatimuksiin on tutkittu Solvenssi II:een liittyvän QIS4-harjoituksen pohjalta.

Tutkielman luvussa 2 esitetään korvausvastuun määritelmä sekä selitetään tutkielmaan liittyviä tärkeimpiä käsitteitä. Luvussa 3 esitetään kaksi tapaa tuntemattomien vahinkojen varaamiseen ja tutkitaan hieman eläkevastuun muodostamista. Luvussa 4 on esitetty, miten korvausvastuuseen liittyvät pääomavaatimukset muodostuivat QIS4-harjoituksessa.

Korvausvastuun laskemista tarkasteltaessa on päälähdeteoksena käytetty Jarmo Jacobssonin SHV-tutkielmaa *Vakuutusyhtiön korvausvastuusta*. QIS4-harjoitukseen liittyviä pääomavaatimuksia tarkasteltaessa päälähdeteoksena on käytetty QIS4-ohjeistusta *QIS4 Technical Specifications*.

2 Käsitteitä

2.1 Korvausvastuun määritelmä

Vakuutusyhtiölaissa [13, 9. luku 3 §] sanotaan *korvausvastuusta* seuraavaa "Korvausvastuu vastaa sattuneiden vakuutustapahtumien johdosta suoritettavia, maksamatta olevia korvaus- ja muita määriä, tasoitusmäärää sekä liikennevakuutuslain ja tapaturmavakuutuslain mukaisten vakuutusten yhteistakuuerää." Tässä tutkielmassa pääpaino korvausvastuun tarkastelussa on nk. *varsinaisella korvausvastuulla*, joka ei sisällä tasoitusmäärää eikä laissa mainittuja yhteistakuueriä. Jatkossa tässä tutkielmassa korvausvastuusta puhuttaessa tarkoitetaankin ainoastaan varsinaista korvausvastuuta. Laissa mainitut "muut määrät" koostuvat pääosin vahinkojen välittömistä selvittelykustannuksista, jotka kirjataan vahinkoihin kohdistettavissa olevina maksettuihin korvauksiin.

Vakuutusyhtiöissä korvaus merkitään kirjanpitoon menoksi silloin, kun se maksetaan. Korvausta ei kuitenkaan aina makseta sinä tilivuonna, jona vahinko sattui, vaan suoritus voi siirtyä seuraavalle tilivuodelle. Korvausten suoriteperusteinen kirjaaminen edellyttää korvauksen rekisteröimistä sen tilikauden kuluksi, jona vakuutustapahtuma sattuu. Vakuutustapahtuman sattuessa syntyy velvollisuus korvauksen suorittamiseen, vaikka itse korvaus maksettaisiin vasta myöhemmin. Se osa korvauksesta, jonka maksaminen siirtyy seuraaville tilikausille, varataan korvausvastuuseen. Tilikauden korvauskulut saadaan, kun maksettuihin korvauksiin lisätään korvausvastuun muutos tilikauden aikana. [8, s. 165–167]

Korvauskuluiksi saadaankin tällöin tilivuonna t

$$C(t) + K(t) - K(t-1),$$

missä $C(t)$ on maksetut korvaukset tilivuonna t ja $K(t)$ sekä $K(t-1)$ korvausvastuut tilivuosina t ja $t-1$. [4, s. 5]

Korvausvastuu muodostuu siitä, että korvausta ei voida maksaa pääasiassa seuraavista syistä [4, s. 2–3] :

1. *Keskeneräinen korvaus.* Vahingon lopullinen korvausmäärä ei ole tiedossa tai vain osa siitä on tiedossa.

2. *Pysyvä/jatkuva korvaus.* Vahinko korvataan pitkän ajan kattavana toistuvaiskorvauksena.

3. *Tuntematon vahinko.* Vahinko ei ole vielä vakuutusyhtiön tiedossa tai jo maksetuksi kirjattu vahinko viriää uudestaan.

Yhdessä *vakuutusmaksuuvastuun* (ks. kappale 2.3) kanssa korvausvastuu muodostaa *vakuutusteknisen vastuuvelan.* Korvausvastuun tehtävinä Jacobssonin [4, s. 3] mukaan onkin antaa omalta osaltaan oikea kuva vakuutusyhtiön velka-asemasta sekä maksettavien korvausten kohdistaminen oikeaan tilikauteen.

2.2 Korvausvastuun matemaattista määrittelyä

Määritelmä 2.1. (Vrt. [4, s. 6–7]).

Olkoon t vahingon sattumisvuosi. Määritellään kullekin vahingolle seuraavat vahinkokohtaiset satunnaismuuttujat:

(i) $Z(t)$ on vahingosta *vuoden t loppuun mennessä maksetut korvaukset.* Jos vahinko ei ole vielä raportoitunut, niin $Z(t) = 0$.

(ii) Z on *vahingon kokonaiskorvaus.*

(iii) $Y(t) = Z(t) - Z(t-1)$ on vahingosta *vuoden t aikana maksetut korvaukset.*

(iv) $V(t) = Z - Z(t)$ on vahingosta *maksamatta olevat korvaukset vuoden t lopussa.*

Huomautus. $Z(t)$ voidaan olettaa nousevaksi eli maksettuja korvauksia ei palauteta, jolloin kun $t \uparrow$, niin $Z(t) \uparrow Z$.

Huomautus. Satunnaismuuttujat voidaan tarvittaessa varustaa vahinkoa i kuvaavalla alaindeksillä. Esimerkiksi Z_i tai $V_i(t)$.

Huomautus. Satunnaismuuttujia voidaan tarkastella vahingon sattumisvuosittain. Sattumisvuosittaisia symboleja merkitään alaindeksillä s.

Määritelmä 2.2. Vuosi, jonka aikana vahinko tulee yhtiön tietoon on raportoitumisvuosi, merkitään R. Olkoon A väli, $A \subset]-\infty, \infty[$. Määritellään *indikaattorimuuttuja*, $I(R \in \bullet)$, seuraavasti

$$I\{R \in A\} = \begin{cases} 1, & \text{kun } R \in A \\ 0, & \text{muulloin.} \end{cases}$$

Huomautus. Jos t on vahingon sattumisvuosi, niin $R \geq t$.

Määritelmässä 2.1 määriteltiin siis satunnaismuuttujat kullekin vahingolle. Esitetään vielä satunnaismuuttujat, jotka kuvaavat kaikkien vahinkojen yhteenlaskettua korvausmenoa ja maksamatta olevia korvauksia. Kun oletetaan, että *sattunneiden vahinkojen lukumäärää* kuvaa satunnaismuuttuja N, niin *kaikista vahingoista maksetut korvaukset vuoden t lopussa* on

$$\begin{aligned} X(t) &= \sum_{i=1}^{N} Z_i(t) \\ &= \sum_{i=1}^{N} I\{R_i \leq t\} Z_i(t) \\ &= \sum_{i=1}^{N} \sum_{r \leq t} I\{R_i = r\} Z_i(t). \end{aligned}$$

Olkoon *sattumisvuoden lopullinen korvausmeno* X.Tällöin $X(t) \uparrow X$, kun $t \uparrow$. Näiden avulla saadaan vielä muodostettua *kaikista vahingoista maksamatta* *olevat korvaukset*, joka on muotoa

$$\begin{aligned}
W(t) &= X - X(t) \\
&= \sum_{i=1}^{N} \left(\sum_{r} I\{R_i = r\} Z_i - \sum_{r \le t} I\{R_i = r\} Z_i(t) \right) \\
&= \sum_{i=1}^{N} \left(\sum_{r > t} I\{R_i = r\} Z_i + \sum_{r \le t} I\{R_i = r\} Z_i - \sum_{r \le t} I\{R_i = r\} Z_i(t) \right) \\
&= \sum_{i=1}^{N} \left(\sum_{r > t} I\{R_i = r\} Z_i + \sum_{r \le t} I\{R_i = r\} (Z_i - Z_i(t)) \right) \\
&= \sum_{i=1}^{N} I\{R_i > t\} Z_i + \sum_{i=1}^{N} I\{R_i \le t\} V_i(t).
\end{aligned}$$

Merkitään $W^-(t) = \sum_{i=1}^{N} I\{R_i > t\} Z_i$ ja $W^+(t) = \sum_{i=1}^{N} I\{R_i \le t\} V_i(t)$. Nyt $W^-(t)$ on *kaikkien tuntemattomien vahinkojen lopullinen korvausmeno* ja $W^+(t)$ *tunnettujen vahinkojen vielä maksamatta olevat korvaukset* vuoden t lopussa.

Korvausvastuu vuonna t saadaan, kun tarkastellaan vahinkoja sattumisvuosittain s. Tällöin korvausvastuu on

$$K(t) = \sum_{s \le t} W_s(t).$$

Nyt tuntemattomien vahinkojen korvausvastuu $K^-(t) = \sum_{s \le t} W_s^-(t)$ ja tunnettujen vahinkojen korvausvastuu $K^+(t) = \sum_{s \le t} W_s^+(t)$. Tuntemattomien vahinkojen korvausvastuusta käytetään usein lyhennettä *IBNR* (Incurred But Not Reported claims) ja tunnettujen vahinkojen korvausvastuusta lyhennettä *IBNER* (Incurred But Not Enough Reported claims). [4, s. 7–9]

2.3 Vakuutusmaksuvastuusta

Vakuutusmaksu merkitään kirjanpitoon tuloksi silloin, kun vakuutuskausi alkaa. Tavallista on, että vakuutusmaksu kohdistuu kuitenkin aikaan, joka ei lankea yhteen kirjanpidon tilikauden kanssa ja saattaa kohdistua osittain myöhempäänkin aikaan.

Vakuutusmaksutulo kirjataan siis vakuutuskauden alkaessa, jolloin vakuutusturva luvataan. Tilikauden tuotoksi kirjataan kuitenkin tulosta ainoastaan se osa, joka vastaa luovutettua vakuutusturvaa tilikauden loppuun mennessä. Tulon osa, joka vastaa tilikauden jälkeistä aikaa, kirjataan tuloennakkona vakuutusmaksuvastuuseen. Tämä osa kirjataan tuloksi seuraavana tilikautena tai, jos osa tulosta on edelleen vakuutusmaksuvastuuta, seuraavina tilikausina. [8, s. 165–166]

2.4 Solvenssipääoma

Tällä hetkellä *solvenssipääoma* eli *vakavaraisuuspääoma* lasketaan kaavalla Solvenssipääoma = toimintapääoma + tasoitusvastuu. Toimintapääomasta on säädetty vakuutusyhtiölaissa. Vakuutusyhtiön toimintapääoman vähimmäismäärä on suurempi seuraavalla kahdella laskutavalla saadusta määrästä [13, 11. luku 7 §]:

- Yhtiön viimeksi kuluneen tilikauden vakuutusmaksutulo jaetaan kahteen osaan, joista ensimmäinen käsittää enintään 50 000 000 euroa ja toinen ylimenevän osan; ensimmäisestä otetaan 18 prosenttia, jälkimmäisestä 16 prosenttia ja lasketaan ne yhteen. Näin saatu tulos kerrotaan suhdeluvulla, joka saadaan vertaamalla kolmen viimeksi kuluneen tilikauden omalle vastuulle jäävää korvauskulua vastaavaan korvauskuluun ennen jälleenvakuuttajien osuuden vähentämistä. Käytettävä suhdeluku ei saa olla pienempi kuin 0,5. Edellä esitetyssä laskelmassa vakuutusluokkien 11 (Ilmakuljetusvastuu), 12 (Vastuu aluksista) ja 13 (Yleinen vastuu) vakuutusmaksutuloa korotetaan 50 prosenttia. Tarvittaessa voidaan käyttää tilastollisia menetelmiä maksutulon kohdentamiseksi näihin luokkiin. Jos yhtiön viimeksi kuluneen tilikauden vakuutusmaksutuotto on suurempi kuin vakuutusmaksutulo, tehdään laskelma käyttäen vakuutusmaksutulon sijasta vakuutusmaksutuottoa.

- Yhtiön kolmen viimeksi kuluneen tilikauden korvauskulujen keskiarvo jaetaan kahteen osaan, joista ensimmäinen käsittää enintään 35 000 000 euroa ja toinen ylimenevän osan; ensimmäisestä otetaan 26 prosenttia, toisesta 23 prosenttia ja lasketaan ne yhteen. Näin saatu tulos kerrotaan suhdeluvulla, joka saadaan vertaamalla kolmen viimeksi kuluneen tilikauden omalle vastuulle jäävää korvauskulua vastaavaan korvauskuluun ennen jälleenvakuuttajien osuuden vähentämistä. Käytettävä suhdeluku ei saa olla pienempi kuin 0,5. Jos vakuutukset ovat pääasiassa luotto-, myrsky-, raesade- tai hallavakuutuksia, korvauskulujen keskiarvo lasketaan seitsemältä viimeksi kuluneelta tilikaudelta. Edellä olevassa laskelmassa vakuutusluokkien 11, 12 ja 13 korvauskuluja korotetaan 50 prosenttia. Tarvittaessa voidaan käyttää tilastollisia menetelmiä korvauskulujen kohdentamiseksi näihin luokkiin.

2.5 Solvenssi II

EU:n vakuutuslainsäädännössä on tarkoitus edistää yhteismarkkinoiden kehittämistä vakuutuspalveluille ja taata samalla riittävä kuluttajansuoja. Viranomaisten suorittamaa toiminnan vakauden valvontaa pidetään yleensä välttämättömänä, sillä vakuuttaminen on sekä taloudellisesti että sosiaalisesti niin merkittävää. Lainsäädäntökehystä alettiin kehittää 1970-luvulla, kun ensimmäiset vakuutusdirektiivit luotiin. Kehys valmistui vasta 1990-luvulla, kun kolmannet vakuutusdirektiivit laadittiin. Kolmansien vakuutusdirektiivien nojalla vakuutuksenantajille perustettiin EU:n kattava toimilupajärjestelmä, yhden toimiluvan periaate. Direktiiveissä edellytettiin, että Euroopan komission on tarkistettava vakavaraisuusvaatimukset. Tarkistuksen jälkeen vuonna 2002 hyväksyttiin rajallinen, mutta nopeutettu uudistus, *Solvenssi I*.

Solvenssi I -hankken aikana ilmeni kuitenkin, että järjestelmässä oli vielä heikkouksia. Nykyinen järjestelmä ei esimerkiksi kata täysin useita keskeisimpiä riskejä, kuten markkina-, luotto - ja operatiivisia riskejä. Järjestelmä sisältää ainoastaan muutamia riskinhallinnan kvalitatiivisia vaatimuksia, eikä edellytä kvalitatiivisten puolten säännöllisiä tarkistuksia. Riskiherkkyyden puute voi johtaa yhtiöissä huonoon riskienhallintaan, joten nykyinen järjestelmä ei suojaa vakuutettuja niin hyvin kuin olisi mahdollista. Lisäksi EU:n nykyisessä lainsäädännössä asetetaan vähimmäisstandardit, joita voidaan täydentää kansallisilla säännöksillä. Nämä lisäsäännökset vääristävät ja heikentävät vakuutusalan yhtenäismarkkinoiden toimivuutta.

Solvenssi II -hankkeen tavoitteina on syventää EU:n vakuutusmarkkinoiden yhdentymistä, parantaa vakuutuksenottajien ja edunsaajien suojaa, parantaa EU:n vakuutuksenantajien ja jälleenvakuutuksenantajien kansainvälistä kilpailukykyä sekä parantaa sääntelyä. Tämän tutkielman kannalta keskeisiä aiheita Solvenssi II -hankkeessa on vakuutusteknisen vastuuvelan laskentakeinot sekä kysymykset siitä, että tulisiko vakuutusteknisen vastuuvelan laskeminen yhdenmukaistaa ja mitä menettelytapaa tulisi käyttää pääomavaatimusten laskemisessa. Solvenssi II -hankkeella on tarkoitus luoda vakaisiin taloudellisiin arviointiperusteisiin perustuva järjestelmä. Pääomavaatimukset muodostuvat kunkin vakuutusyrityksen riskiprofiilin mukaan. Yksinkertaistettuna tämä tarkoittaa sitä, että vakuutusyritykset, jotka ottavat vähemmän riskejä, käyttävät sopivia riskienvähennystekniikoita ja hallitsevat riskinsä hyvin, tarvitsevat pienemmän pääoman. Jos vakuutusyrityksessä otetaan enemmän riskejä, vaaditaan yritykseltä myös enemmän pääomaa, jotta saadan taattua korvausten suorittaminen vakuutuksenottajille. [3, s. 2–4]

Tällä hetkellä Solvenssi II -hankkeen tiimoilta on järjestetty neljä laskuharjoitusta, joista neljäs, QIS4, toteutettiin vuonna 2008. Vuonna 2009 direktiivi on tarkoitus hyväksyä Euroopan parlamentissa ja neuvostossa. Vuonna 2010 on tarkoitus järjestää vielä viides laskuharjoitus, QIS5, ja Solvenssi II:n käyttöönotto olisi tarkoitus toteuttaa vuonna 2012. [14]

2.6 QIS4

QIS4 eli *neljäs kvantitatiivinen vaikutustutkimus* (fourth Quantitavive Impact Study) oli Solvenssi II -hankkeeseen liittyvä tutkimus. Tutkimus toteutettiin huhti-heinäkuussa 2008 ETA-laajuisesti ja siihen osallistui kaikki 30 ETA-maata ja yhteensä 1 412 vakuutusyhtiötä. Vastaukset annettiin tilivuoden 2007 luvuilla, mikäli tämä ei ollut mahdollista, niin vuoden 2006 luvuilla. Tutkimuksen tulokset julkistettiin 19.11.2008. [14]

QIS4:ssa testattiin erityisesti yksinkertaistettuja menetelmiä vastuuvelan ja pääomavaatimusten laskemiseen. Tutkimuksen avulla oli tarkoitus kerätä tietoa yksityiskohtaisempia täytäntöönpanotoimenpiteitä varten ja vaihtoehtoisten täytäntöönpanotoimenpiteiden analysointiin. Lisäksi QIS4:n tarkoitus oli auttaa valmistautumisessa Solvenssi II:een ja rohkaista toimijoita keräämään tarvittavaa tilastotietoa jo tässä vaiheessa. [11]

3 Korvausvastuun arvioiminen

Vakuutusyhtiössä on tapana varata osa korvauksista ns. *kollektiivivarauksena* ja osa vahinkokohtaisesti. Yleensä vahinkokohtaisesti varataan tietyn rahamäärän ylittävät vahingot. Kaikki tunnetut eläkevastuut on tapana varata kokonaan vahinkokohtaisesti niiden pitkän maksuajan ja korvausvastuuseen vaikuttavien useiden eri tekijöiden johdosta. Tässä luvussa esitetään kaksi tapaa korvausvastuun arviointiin: odotusarvoennuste ja Chain Ladder -menetelmä. Näiden pohjalta muodostetaan myös kollektiivivaraukseen liittyvät *kollektiivikertoimet*. QIS4-ohjeissa [2] on esitelty lisää varausmenetelmiä, joita on tarkoitettu käytettäväksi, kun yhtiöllä ei ole sopivaa dataa luotettavien tilastollisten menetelmien käyttämiseksi. Lisäksi luvussa tarkastellaan vahinkovakuutukseen liittyvien eläkevastuiden muodostamista.

3.1 Korvausvastuuseen liittyviä merkintöjä

Seuraavaksi esitetään luvussa 2.2 esitettyjen merkintöjen lisäksi korvausvastuuseen liittyviä matemaattisia merkintöjä. Olkoon t tilivuosi. Maksettuja korvauksia voidaan tarkastella *run off -kolmiona*, jossa sattumisvuotta s seurataan korvausten selviämisvuosina d, missä $s \in [1, t]$ ja $d \leq t - s + 1$. Tällöin vuonna $u(\geq s)$ maksetut sattumisvuoden s korvaukset ovat $C_s(u)$. [4, s. 66]

Taulukko 1: Run off -kolmio

Sattumisvuosi (s)	**Selviämisvuosi (d)**								
	1	**2**	.	.	**i**	**i+1**	.	.	**t**
1	$C_1(1)$	$C_1(2)$	.	.	$C_1(i)$	$C_1(i+1)$	.	.	$C_1(t)$
2	$C_2(2)$	$C_2(3)$	.	.	$C_2(i+1)$	.	.	.	
.	.	.	.	.	.	.	.		
.	.	.	.	.	.	.			
i	$C_i(i)$	$C_i(i+1)$	.	.	.				
i+1	$C_{i+1}(i+1)$	.	.						
.	.	.	.						
.	.	.							
t	$C_t(t)$								

Korvaussuoritukset voivat olla riippuvia maksettuja korvauksia koskevasta inflaatiosta. Ehkä yleisin tapa *normeerata* korvaukset on se, että ne normeerataan käyttäen sattumisvuoteen kohdistuvaa maksutuloa P_s. Tällä tavoin eri sattumisvuodet saadaan vertailukelpoisiksi ja normeeratuiksi korvauksiksi saadaan

$$\widetilde{C}_s(u) \approx \frac{C_s(u)}{P_s}.$$

3.2 Odotusarvoennuste

Olkoon s vahingon sattumisvuosi ja t tilivuosi ($s \leq t$). Merkitään $d = t - s + 1$ ja $v = 1/(1+i)$, missä i on vuosikorko. Tilivuoden t korvausvastuuksi saadaan [4, s. 91–92]

$$K_s(t) = a(d) \cdot E(X_s), \text{missä}$$

$E(X_s)$ on odotusarvo vahingon sattumisvuoden lopulliselle korvausmenolle ja

$$a(d) = \sum_{k=d+1}^{t} v^{k-d-\frac{1}{2}} \cdot \hat{f}(k).$$

Selviämiskerroin $\hat{f}(k)$ lasketaan seuraavasti [6]:

$$\hat{f}(k) = \frac{f(\hat{k}) \cdot \bar{m}}{\sum_{d=1}^{t} f(\hat{d}) \cdot \bar{m}}, \text{ missä}$$

$$f(\hat{d}) \cdot \bar{m} = \frac{\sum_{s=1}^{t-d+1} P_s \cdot \widetilde{C}_s(s+d-1)}{\sum_{s=1}^{t-d+1} P_s}.$$

Edellisessä kaavassa $\bar{m}$ on arvioitu keskimääräinen sattumisvuosittainen vahinkosuhde maksutulon P_s suhteen. Vuosittaista vahinkosuhdetta $\bar{m}_s$ voidaan arvioida kaavalla [4, s. 112]

$$\bar{m}_s = \frac{\tilde{x}_s(t)}{\hat{F}(t-s+1)}, \text{ missä}$$

$\tilde{x}_s(t) = \sum_{i=s}^{t} \widetilde{C}_s(i)$ ja $\hat{F}(k) = \sum_{i=1}^{k} \hat{f}(k)$.

Arvioimalla $E(X_s) = \bar{m} \cdot P_s$, missä P_s on vuoden s maksutulo, voidaan muodostaa tilivuoden t koko korvausvastuu

$$\begin{aligned}
K.(t) &= \sum_{s=1}^{t} K_s(t) \\
&= \sum_{d=1}^{t} a(d) \cdot E(X_s) \\
&= \sum_{d=1}^{t} a(d) \cdot \bar{\mathrm{m}} \cdot P_s \\
&= \sum_{d=1}^{t} a(d) \cdot \bar{\mathrm{m}} \cdot P_{t-d+1} \\
&= \sum_{d=1}^{t} \bar{a}(d) \cdot P_{t-d+1}.
\end{aligned}$$

Kaavassa esiintyviä kertoimia $\bar{a}(d) = a(d) \cdot \bar{m}$ kutsutaan kollektiivikertoimiksi. Yleensä on tapana, että kollektiivikertoimia yhdistetään siten, että korvausvastuu pystytään määräämään korkeintaan kolmen viimeisimmän vuoden maksutulon perusteella. [4, s. 92–93]

Esimerkki 1. Taulukossa 2 on esitetty vakuutusliikkeen A maksetut korvaukset run off -kolmiona sekä kunkin vuoden maksutulo.

Taulukossa 3 on esitetty maksutulolla normeeretut korvaukset.

Taulukko 2: Maksetut korvaukset run off -kolmiona.

s	**d** 1	2	3	4	5	$X_s(5)$	P_s
1	14 500	9 357	1 839	1 001	303	27 000	28 000
2	17 253	10 523	2 344	1 001		31 121	33 765
3	19 456	9 990	2 704			32 150	37 563
4	21 023	9 733				30 756	39 876
5	22 073					22 073	42 540

Taulukko 3: Normeeratut korvaukset run off -kolmiona.

s	**d** 1	2	3	4	5	$\tilde{x}_s(5)$
1	0,5179	0,3342	0,0657	0,0358	0,0108	0,9643
2	0,5110	0,3117	0,0694	0,0296		0,9217
3	0,5180	0,2660	0,0720			0,8559
4	0,5272	0,2441				0,7713
5	0,5189					0,5189

Estimoidaan seuraavaksi selviämisjakaumaa $f(\hat{d})$ ja vahinkosuhdetta $\bar{m}$.

$$\begin{aligned}
f(\hat{1}) \cdot \bar{m} &= \frac{\sum_{s=1}^{5} P_s \cdot \widetilde{C}_s(s+1-1)}{\sum_{s=1}^{5} P_s} \\
&= \frac{28000 \cdot 0,5179 + 33765 \cdot 0,5110 + \cdots + 42540 \cdot 0,5189}{28000 + 33765 + 37563 + 39876 + 42540} \\
&= 0{,}5189 \\
f(\hat{2}) \cdot \bar{m} &= \frac{\sum_{s=1}^{4} P_s \cdot \widetilde{C}_s(s+2-1)}{\sum_{s=1}^{4} P_s} \\
&= 0{,}2845 \\
f(\hat{3}) \cdot \bar{m} &= \frac{\sum_{s=1}^{3} P_s \cdot \widetilde{C}_s(s+3-1)}{\sum_{s=1}^{3} P_s} \\
&= 0{,}0693 \\
f(\hat{4}) \cdot \bar{m} &= \frac{\sum_{s=1}^{2} P_s \cdot \widetilde{C}_s(s+4-1)}{\sum_{s=1}^{2} P_s} \\
&= 0{,}0324 \\
f(\hat{5}) \cdot \bar{m} &= \frac{\sum_{s=1}^{1} P_s \cdot \widetilde{C}_s(s+5-1)}{\sum_{s=1}^{1} P_s} \\
&= 0{,}0108.
\end{aligned}$$

Nyt voidaan laskea

$$\sum_{d=1}^{5} f(\hat{d}) \cdot \bar{m} = 0{,}9160$$

ja edelleen

$$\begin{aligned}
\hat{f}(1) &= \frac{f(\hat{1}) \cdot \bar{m}}{\sum_{d=1}^{5} f(\hat{d}) \cdot \bar{m}} \\
&= 0{,}5665 \\
\hat{f}(2) &= 0{,}3106 \\
\hat{f}(3) &= 0{,}0757 \\
\hat{f}(4) &= 0{,}0354 \\
\hat{f}(5) &= 0{,}0118.
\end{aligned}$$

Nyt saadaan

$$\begin{aligned}
\hat{F}(1) &= \hat{f}(1) = 0{,}5665 \\
\hat{F}(2) &= \hat{f}(1) + \hat{f}(2) = 0{,}5665 + 0{,}3106 \\
\hat{F}(3) &= 0{,}9528 \\
\hat{F}(4) &= 0{,}9882 \\
\hat{F}(5) &= 1.
\end{aligned}$$

Nyt voidaan arvioida vuotuisia vahinkosuhteita, jolloin saadaan

$$\begin{aligned}
\bar{m}_1 &= \frac{\tilde{x}_1(5)}{\hat{F}(5)} = 0{,}964 \\
\bar{m}_2 &= \frac{\tilde{x}_2(5)}{\hat{F}(4)} = 0{,}933 \\
\bar{m}_3 &= \frac{\tilde{x}_3(5)}{\hat{F}(3)} = 0{,}898 \\
\bar{m}_4 &= \frac{\tilde{x}_4(5)}{\hat{F}(2)} = 0{,}879 \\
\bar{m}_5 &= \frac{\tilde{x}_5(5)}{\hat{F}(1)} = 0{,}916.
\end{aligned}$$

Nyt vahinkosuhteiden painotetuksi keskiarvoksi saadaan

$$\bar{m} = \frac{\sum_{s=1}^{5} \bar{m}_s \cdot P_s}{\sum_{s=1}^{5} P_s} = 0{,}9148.$$

Koska korvausvastuu tulee asettaa turvaavasti, arvioidaan vahinkosuhdetta ylöspäin. Sattumisvuosittaisten vahinkosuhteiden $\bar{m}_s$ maksutuloilla painotetuksi keskihajonnaksi saadaan 0,0326, jota vastaava Studentin-jakaumaan vapausastein 4 perustuva painotetun keskiarvon 95 %:n luottamusväli on $0{,}9148 \pm 0{,}001$. Jolloin hieman isommaksi vahinkosuhteeksi saadaan $\bar{m} \approx 0{,}916$.

Nyt voidaan laskea kollektiivikertoimet. Olkoon korkoprosentti $i = 3{,}5\%$, jolloin $v = 1/(1 + 0{,}035) = 0{,}9662$. Nyt saadaan

$$\begin{aligned} a(1) &= \sum_{k=1+1}^{5} v^{k-d-\frac{1}{2}} \cdot \hat{f}(k) = 0{,}3053 + 0{,}0719 + 0{,}0325 + 0{,}0105 \\ &= 0{,}4201 \\ a(2) &= 0{,}1189 \\ a(3) &= 0{,}0460 \\ a(4) &= 0{,}0116 \end{aligned}$$

ja edelleen

$$\begin{aligned} \bar{a}(1) &= a(d) \cdot \bar{m} = 0{,}4201 \cdot 0{,}9148 = 0{,}385 \\ \bar{a}(2) &= 0{,}109 \\ \bar{a}(3) &= 0{,}042 \\ \bar{a}(4) &= 0{,}011. \end{aligned}$$

Koska kollektiivivarauskertoimet halutaan usein esittää suhteessa korkeintaan kolmen tuoreimman vuoden maksutulon suhteen ja kertoimet $\bar{a}(3)$ sekä $\bar{a}(4)$ ovat pieniä, niin yhdistetään kertoimet $\bar{a}(2)$, $\bar{a}(3)$ sekä $\bar{a}(4)$ olettaen, että maksutulo kasvaa 5 % vuodessa. Nyt saadaan

$$\bar{a}(2) = 0{,}109 + \frac{0{,}042}{1{,}05} + \frac{0{,}011}{1{,}05^2} = 0{,}159.$$

Pelkästään kollektiivikertoimilla laskettu korvausvastuu aineistosta olisi nyt

$$K.(t) = \bar{a}(1) \cdot P_5 + \bar{a}(2) \cdot P_4 = 0{,}385 \cdot 42540 + 0{,}159 \cdot 39876 = 22722.$$

3.3 Chain Ladder -menetelmä

1970-luvun alkupuolella kehitetty Chain Ladder -menetelmä on yksi vanhimpia korvausvastuun arviointimenetelmiä. Menetelmää on suosittu, sillä sitä pidetään yksinkertaisena ja havainnollisena. Menetelmä perustuu olettamukseen, että eri sattumisvuodet voivat olla tasoltaan erilaiset, mutta eri sattumisvuosien korvauskulut kertyvät kuitenkin samaa tahtia. [1, s. 14, 17]

Chain Ladder -menetelmä laskee run off -kolmion kaikille sattumisvuosille yhteisen selviämismallin eli eri kehitysvuosien väliset selviämiskertoimet kumulatiivisen run off -kolmion peräkkäisten sarakesummien suhteista. Selviämiskertoimien avulla run off -kolmio täydennetään neliöksi, jolloin menetelmä antaa viimeiseen sarakkeeseen arvion kunkin vuoden lopullisesta korvausmenosta. Nopeasti selviävä vakuutusliike vaatii vain muutaman vuoden tilastot ($s \approx 3$), kun taas hitaasti selviävä liike vaatii huomattavasti pitemmän tilastohistorian ($s \geq 10$). [1, s. 14]

Chain Ladder -menetelmässä käytetään kumulatiivista selviämiskolmiota, joten nyt muodostetaan uusi run off -kolmio, jossa solun $C_i(j)$ tilalle tulee $C_{i,j}^{sum} = \sum_{k=1}^{j} C_i(k)$. Jolloin siis $C_{i,k}^{sum}$ on sattumisvuodesta i vuoden j loppuun mennessä maksetut korvaukset.

Seuraavaksi lasketaan *selviämiskertoimet* (Chain Ladder -kertoimet)

$$\lambda_j = \frac{\sum_{i=1}^{s-j+1} C_{i,j}^{sum}}{\sum_{i=1}^{s-j+1} C_{i,j-1}^{sum}} \qquad j = 2, \ldots, s-i+1.$$

Selviämiskertoimien avulla voidaan muodostaa arvio vuoden i vuoden j loppuun mennessä maksetuista korvauksista alakolmion soluille $C_{i,j}^{sum}$, kun $i = 2, \ldots, s$ ja $j = s-i+2, \ldots, s$. Nyt näiden solujen estimaatti on

$$\hat{C}_{i,j}^{sum} = C_{i,s-i+1}^{sum} \cdot \prod_{k=s-i+2}^{j} \lambda_k.$$

[1, s. 15–17]

Kokonaisarvio kunkin vuoden s korvausvastuusta saadaan, kun lasketaan viimeisen selviämisvuoden ($d = t$) arvioidun (lopullisen) korvausmenon erotus tiedossa olevasta toteutuneesta korvauskulusta.

Esimerkki 2. Käsitellään samaa korvausmenojen aineistoa kuin esimerkissä 1. Nyt maksetut korvaukset vakuutuslajista A on esitetty taulukossa 4 kumulatiivisesti. Oletetaan, että korvaukset kertyvät loppuun viiden vuoden aikana.

Lasketaan seuraavaksi taulukon 4 tietojen avulla selviämiskertoimet λ_2, λ_3, λ_4 ja λ_5.

Taulukko 4: Vakuutusliikkeen A maksetut korvaukset kumulatiivisesti.

	d				
s	1	2	3	4	5
1	14 500	23 857	25 696	26 697	27 000
2	17 253	27 776	30 120	31 121	
3	19 456	29 446	32 150		
4	21 023	30 756			
5	22 073				

$$
\begin{aligned}
\lambda_2 &= \frac{\sum_{i=1}^{4} C_{i,2}^{sum}}{\sum_{i=1}^{4} C_{i,1}^{sum}} = \frac{23857 + 27776 + 29446 + 30756}{14500 + 17253 + 19456 + 21023} = \frac{111835}{72232} \\
&= 1{,}548275003 \\
\lambda_3 &= \frac{25696 + 30120 + 32150}{23857 + 27776 + 29446} = \frac{87966}{81079} \\
&= 1{,}084941847 \\
\lambda_4 &= \frac{26697 + 31121}{25696 + 30120} = \frac{57818}{55816} \\
&= 1{,}035867852 \\
\lambda_5 &= \frac{27000}{26697} \\
&= 1{,}01134959
\end{aligned}
$$

Taulukossa 5 täytetään alakolmion solut $\hat{C}_{i,j}^{sum}$ ($i = 1 \ldots, 5$ ja $j = 5 - i + 2, \ldots, 5$). Taulukossa 6 on esitetty lopulliset korvausmenot kultakin vuodelta.

Taulukko 5: Run off -kolmion täydentäminen.

	d				
s	1	2	3	4	5
1	14 500	23 857	25 696	26 697	27 000
2	17 253	27 776	30 120	31 121	*31 121* $\cdot\lambda_5$
3	19 456	29 446	32 150	*32 150* $\cdot\lambda_4$	*32 150* $\cdot\lambda_4\lambda_5$
4	21 023	30 756	*30 756* $\cdot\lambda_3$	*30 756* $\cdot\lambda_3\lambda_4$	*30 756* $\cdot\lambda_3\lambda_4\lambda_5$
5	22 073	*22 073* $\cdot\lambda_2$	*22 073* $\cdot\lambda_2\lambda_3$	*22 073* $\cdot\lambda_2\lambda_3\lambda_4$	*22 073* $\cdot\lambda_2\lambda_3\lambda_4\lambda_5$

Taulukosta 7 nähdään nyt kunkin sattumisvuoden lopullinen korvausmeno sekä korvausvastuu tilivuonna $s = 5$. Tilivuoden $s = 5$ (diskonttaamattomaksi) korvausvastuuksi saadaan näin ollen 22857.

Taulukko 6: Täydennetty run off -kolmio.

	d				
s	1	2	3	4	5
1	14 500	23 857	25 696	26 697	27 000
2	17 253	27 776	30 120	31 121	*31 474*
3	19 456	29 446	32 150	*33 303*	*33 681*
4	21 023	30 756	*33 368*	*34 565*	*34 958*
5	22 073	*34 175*	*37 078*	*38 408*	*38 844*

Taulukko 7: Lopullinen korvausmeno ja korvausvastuu.

Sattumisvuosi (s)	**Lopullinen korvausmeno**	**Korvausvastuu tilivuonna** $s = 5$
1	27 000	0
2	31 474	353
3	33 681	1 531
4	34 958	4 202
5	38 844	16 771
	Korvausvastuu yht.	**22 857**

3.4 Varaaminen tapauskohtaisesti

Tapauskohtaisesti vakuutusyhtiössä varataan usein tietyn summan ylittävät vahingot tai joissakin lajeissa esimerkiksi kaikki tunnetut vahingot. Tässä tutkielmassa tarkastellaan eläkevastuiden laskemista, koska ne ovat matemaattisessa mielessä tapauskohtaisesti varattavista vahingoista mielenkiintoisimpia. Tämä johtuu siitä, että eläkevastuissa arvioidaan ihmisen jäljellä olevaa elinaikaa, joka vaikuttaa eläkevastuun määrään. Koska eläkkeiden maksuaika voi olla huomattavan pitkä, myös diskonttauksen rooli korostuu. Esitetään aluksi eläkevastuuseen liittyviä henkivakuutuksessa käytettyjä funktioita.

Määritelmä 3.1. (Vrt. [9, s. 40])
Iässä $x \geq 0$ *jäljellä oleva elinaika*

$$T_x = \begin{cases} X - x, & \text{kun } X > x \\ 0, & \text{muulloin.} \end{cases}$$

x-ikäisen jäljellä olevan elinajan kertymäfunktiota merkitään

$${}_tq_x = P(T_x \leq t), \qquad t \geq 0.$$

Todennäköisyys, että x-ikäinen kuolee ajan Δt kuluessa, jaettuna aikavälin pituudella on

$$\frac{_{\Delta t}q_x}{\Delta t} = \frac{P(T_x \leq \Delta t)}{\Delta t}.$$

[9, s. 41]

Määritelmä 3.2. [9, s. 41]
Raja-arvoa

$$\mu_x = lim_{\Delta t \to 0+} \frac{_{\Delta t}q_x}{\Delta t}$$

sanotaan *kuolevuusintensiteetiksi* tai *kuolevuudeksi* iässä x.

Todennäköisyys sille, että x-ikäinen elää ajan t kuluttua on

$$_tp_x = P(T_x > t) = 1 -_t q_x.$$

[9, s. 40]

Määritelmä 3.3. [9, s. 5]
Korkoutuvuus on $\delta = \ln(1 + i)$, jossa i on vuosikorko.

Määritelmä 3.4. (Vrt. [9, s. 56–57])
Olkoon x vakuutetun ikä. Funktiota

$$D_x = e^{-\int_0^x (\delta+\mu_s)\ ds}$$

ja sen avulla muodostettua funktiota

$$\bar{N}_x = \int_x^\infty D_t\ dt$$

kutsutaan *kommutaatiofunktioiksi.*

Määritelmä 3.5. (Vrt. [9, s. 61])
Oletetaan, että x-ikäiselle henkilölle maksetaan jatkuvasti vuotuismäärältään summan $E = 1$ suuruista eläkettä niin kauan, kun henkilö on elossa. Tällaista x-ikäisen henkilön *jatkuvan elinikäisen yksikköelinkoron* pääoma-arvoa laskettuna hetkelle, jona henkilö on x-ikäinen, merkitään

$$a_x = E(a_{\bar{T_x}}).$$

Jos elinkorko on määräaikainen siten, että eläkettä maksetaan iästä x ikään n asti, niin kyseessä on x-ikäisen henkilön *jatkuva $n - x$-vuotinen yksikkö-elinkorko*, jonka pääoma-arvoa laskettuna hetkelle, jona henkilö on x-ikäinen, merkitään

$$a_{x-n} = E(a_{min\bar{\{n,T_x\}}}).$$

Erityisesti $a_x = a_{x-\infty}$.

Jos henkilön jäljellä oleva elinaika $T_x = T$ olisi etukäteen tiedossa, niin eläkettä maksettaisiin jatkuvan $n - x$-vuotisen yksikköelinkoron tapauksessa aika $u = min\{n, T\}$, ja eläkkeen pääoma-arvo eläkkeen alkamishetkellä olisi aikakorko

$$a_{\bar{u}} = \int_0^u e^{-\delta t} \, dt, \qquad u = min\{n, T\}.$$

Tämä voidaan kirjoittaa indikaattorimuuttuujaa käyttäen muotoon

$$a_{\bar{u}} = \int_0^n I\{T > t\} \cdot e^{-\delta t} \, dt,$$

missä indikaattorimuuttuja $I\{T > t\}$ osoittaa onko henkilö elossa ajan t kuluttua. Sijoittamalla ajan T paikalle x-ikäisen jäljellä oleva elinaika T_x saadaan indikaattorimuuttuja $I\{T_x > t\}$. Jatkuvan $n - x$-vuotisen yksikköeläkkeen pääoma-arvolle saadaan nyt esitys

$$a_{x-n} = E\left(\int_0^{n-x} I\{T_x > t\} \cdot e^{-\delta t} \, dt\right) = \int_0^{n-x} E(I\{T_x > t\}) \cdot e^{-\delta t} \, dt.$$

[9, s. 61–62]

Lause 3.1. *[9, s. 62]*
Jatkuvan yksikköelinkoron pääoma-arvolle pätee

(i)
$$a_x = \int_0^\infty {}_tp_x \cdot e^{-\delta t} \, dt = \int_0^\infty \frac{D_{x+t}}{D_x} \, dt = \frac{\bar{N}_x}{D_x},$$

(ii)
$$a_{x-n} = \int_0^{n-x} {}_tp_x \cdot e^{-\delta t} \, dt = \int_0^{n-x} \frac{D_{x+t}}{D_x} \, dt = \frac{\bar{N}_x - \bar{N}_n}{D_x},$$

(iii)
$$a_{x-n} = a_x - \frac{D_n}{D_x} \cdot a_n.$$

Todistus. [9, s. 62–63]
Koska $E(I\{T_x > t\}) = P(T_x > t) = {}_tp_x$, niin kaava (ii) seuraa suoraan edellä esitetystä kaavasta $a_{x-n} = \int_0^n E(I\{T_x > t\}) \cdot e^{-\delta t} \, dt$. Elinikäisen yksikköelinkoron pääoma-arvo (i) on tämän erikoistapaus, sillä $\bar{N}_\infty = 0$. Yhtälö (iii) seuraa edellisistä:

$$a_{x-n} = \frac{\bar{N}_x}{D_x} - \frac{N_n}{D_n} \cdot \frac{D_n}{D_x} = a_x - \frac{D_n}{D_x} \cdot a_n.$$

□

Esitetään seuraavaksi Liikennevakuutuskeskuksen (LVK) ja Tapaturmavakuutuslaitosten liiton (TVL) käyttämä malli pääoma-arvon laskemiseen. Kuolevuusmalli miehille (m) on

$$\mu_x(v,m) = 1{,}1k(v,m)\tilde{\mu_x}(v,m),$$

ja naisille (n)

$$\mu_x(v,n) = k(v,n)\tilde{\mu_x}(v,n),$$

missä x on henkilön ikä ja v henkilön syntymävuosikymmen. Arvot $k(v,sp)$ on esitetty taulukossa 8. Miehille on määritelty

$$\ln(\tilde{\mu_x}(v,m)) = \begin{cases} A_1(m) + (x + S1(v,m))B_1(m), & \text{kun } x < 40 \\ A_2(m) + (x + S2(v,m))B_2(m), & \text{kun } 40 \leq x < 60 \\ A_3(m) + (x + S3(v,m) + \frac{(60-x)S3(v,m)}{59})B_3(m), & \text{kun x} \geq 60 \end{cases}$$

ja naisille

$$\ln(\tilde{\mu_x}(v,m)) = \begin{cases} A_1(n) + (x + S1(v,n))B_1(n), & \text{kun } x < 40 \\ A_2(n) + (x + S2(v,n))B_2(n), & \text{kun } 40 \leq x < 70 \\ A_3(n) + (x + S3(v,n) + \frac{(70-x)S3(v,n)}{42})B_3(n), & \text{kun } x \geq 70. \end{cases}$$

Muuttujien $A_i(sp)$, $B_i(sp)$ ja $Si(sp)$ arvot löytyvät taulukosta 8. [5, Liite / Kuolevuuden referenssimalli]

Lauseen 3.1 mukaan pääoma-arvo

$$\begin{aligned} a_x &= \frac{\bar{N}_x}{D_x} \\ &= \frac{\int_x^\infty D_t \, dt}{D_x} \\ &= \frac{\int_x^\infty e^{-\int_0^x (\delta+\mu_s) \, ds} \, dt}{D_x}. \end{aligned}$$

Laskemisen helpottamiseksi LVK:ssa on käytetty kaavaa

$$a_x \approx \frac{1}{D_x} \sum_{u=0}^{104-x} D_{x+u} - \frac{12-1}{2 \cdot 12} - \frac{12^2-1}{12 \cdot 12^2} \cdot (\mu_x(v,sp) + \delta),$$

joka muistuttaa Eulerin summakaavaa (ks. [9, s. 68–69]). Lisäksi LVK:ssa on oletettu, että kuolevuus alle 15-vuotiailla on 0. [7]

Taulukko 8: Kuolevuusmallin muuttujien arvot. [5, Liite / Kuolevuuden referenssimalli]

	Miehet				
	$k(v,m)$	$S1(m)$	$S2(m)$	$S3(m)$	
1930	0,94	11,60	9,74	5,74	
1940	0,92	7,48	6,68	3,81	
1950	0,89	3,36	3,62	1,88	
1960	0,87	-0,76	0,56	-0,05	
1970	0,85	-4,88	-2,50	-1,98	
1980	0,83	-9,00	-5,56	-3,91	
1990	0,81	-13,12	-8,62	-5,84	
2000	0,79	-17,24	-11,68	-7,77	
$A_1(m)$	$B_1(m)$	$A_2(m)$	$B_2(m)$	$A_3(m)$	$B_3(m)$
-7,39234	0,030239	-8,31314	0,057658	-10,39972	0,093298
	Naiset				
	$k(v,n)$	$S1$	$S2$	$S3$	
1930	0,91	8,186	5,884	4,21	
1940	0,88	5,408	3,932	2,81	
1950	0,85	2,63	1,98	1,41	
1960	0,82	-0,148	0,028	0,01	
1970	0,79	-2,926	-1,924	-1,39	
1980	0,76	-5,704	-3,876	-2,79	
1990	0,74	-8,482	-5,828	-4,19	
2000	0,71	-11,26	-7,78	-5,59	
$A_1(n)$	$B_1(n)$	$A_2(n)$	$B_2(n)$	$A_3(n)$	$B_3(n)$
-9,05492	0,04863	-9,79071	0,071872	-13,17313	0,122169

Huomautus. Kun käsitellään suurta populaatiota, niin tilivuonna t on tapana arvioida, että vuonna $t-x$ syntyneet henkilöt ovat tilivuoden t lopussa keski-iältään $x+0,5$ vuotta. Koska eläkkeiden katkaisuiät ovat tasaikiä, niin jatkossa merkintöjä a_x sekä D_x käytetään iän $x+0,5$ yhteydessä ja merkintöjä a_{xtasa} sekä D_{xtasa} käytetään tasaiän x yhteydessä.

LVK:n ja TVL:n käyttämän kuolevuusmallin mukaan muodostetut funktioiden a_x, D_x, a_{xtasa} ja D_{xtasa} arvot miehille löytyvät liitteestä A. Funktioiden arvojen laskemisessa on käytetty LVK:n käyttämää kaavaa a_x:lle ja asetettu alle 15-vuotiaiden kuolevuudeksi 0. Lisäksi 101-vuotiaille on lopuksi asetettu $a_{101}=0$, $D_{101}=0$, $a_{101tasa}=0$ ja $D_{101tasa}=0$.

Esimerkki 3. Vahinkovakuutuksessa työkyvyttömyyseläkettä voidaan korvata joko lakisääteisestä tapaturmavakuutuksesta tai liikennevakuutuksesta.

Täysi tapaturmaeläke on alle 65-vuotiaalle 85 % vuosityöansiosta ja 65 vuotta täyttäneelle 70 % vuosityöansiosta. [12]

Lasketaan tapaturmavakuutuksesta korvattavan täyden tapaturmaeläkkeen eläkevastuu tilivuoden 2007 lopussa 48-vuotiaalle miehella A, joka on todettu työkyvyttömäksi. A:n vuosityöansio oli 38 000. Lasketaan pääomaarvo korkoutuvuudella 0 ja diskontataan vuosittain maksettava elinkorko QIS4-harjoituksen mukaisilla riskittömillä koroilla. Nämä korot on esitetty liitteessä B.

65-vuotiaaksi asti A:n eläkkeen määrä on $0{,}85 \cdot 38000 = 32300$ ja 65 ikävuoden jälkeen $0{,}70 \cdot 38000 = 26600$. Arvot $D_{48} = 0{,}930694$, $a_{48} = 31{,}2697$, $D_{65tasa} = 0{,}809376$ sekä $a_{65tasa} = 18{,}0133$ löytyvät liitteestä A. Esitetään arvon D_{48} laskeminen.

Integraalien

$$\begin{aligned}
&\int_{15}^{40} \mu_s \, ds = \int_{15}^{40} 1{,}1k(1950, m)\tilde{\mu_s}(1950, m) \, ds \\
&= 1{,}1k(1950, m) \int_{15}^{40} e^{A_1(m)+(s+S1(1950,m))B_1(m)} \, ds \\
&= \frac{1{,}1k(1950, m)}{B_1(m)} \big(e^{A_1(m)+(40+S1(1950,m))B_1(m)} - e^{A_1(m)+(15+S1(1950,m))B_1(m)}\big)
\end{aligned}$$

ja

$$\begin{aligned}
&\int_{40}^{48{,}5} \mu_s \, ds \\
&= \frac{1{,}1k(1950, m)}{B_2(m)} \big(e^{A_2(m)+(48{,}5+S2(1950,m))B_2(m)} - e^{A_2(m)+(40+S2(1950,m))B_2(m)}\big)
\end{aligned}$$

avulla saadaan laskettua

$$\begin{aligned}
D_{48} &= e^{-\int_{15}^{48{,}5} \mu_s \, ds} \\
&= e^{-(\int_{15}^{40} \mu_s \, ds + \int_{40}^{48{,}5} \mu_s \, ds)} \\
&= 0{,}930694.
\end{aligned}$$

Pääoma-arvo ikävälille $[48{,}5; 65]$ on

$$\begin{aligned}
a_{48-65} &= a_{48} - a_{65tasa} \cdot \frac{D_{65tasa}}{D_{48}} \\
&= 31{,}2697 - 18{,}0133 \cdot \frac{0{,}809376}{0{,}977479} \\
&= 15{,}6045.
\end{aligned}$$

Merkitään riskittömän i:n vuoden koron korkotermiä r_i:llä. Asetetaan eläkevastuu turvaavasti siten, että vuonna a maksettavia korvauksia diskontataan vain $a-t+1$ vuotta. Nyt A:n eläkevastuuksi saadaan

$$
\begin{aligned}
&\sum \text{eläkevastuu ikävälille } [48,5;65]+\\
&\sum \text{eläkevastuu ikävälille } [65,\infty]\\
=&\sum_{i=1}^{15} \frac{32300}{(1+r_{i-1})^{i-1}} + \frac{(a_{48-65}-15)\cdot 32300}{(1+r_{15})^{a_{48-65}}}\\
&+\frac{0{,}5\cdot 26600}{(1+r_{16})^{16}} + \sum_{j=18}^{31} \frac{26600}{(1+r_{j-1})^{j-1}} + \frac{(32-a_{48})\cdot 26600}{(1+r_{31})^{a_{48}}}\\
&= 358011 + 9255 + 6168 + 121893 + 4361\\
&= 499688.
\end{aligned}
$$

3.5 Korvausvastuun riittävyystarkastelu

Korvausvastuun määrämisen onnistumista voidaan tarkastella tutkimalla, miten määrätty korvausvastuu on riittänyt toteutuneiden korvausten maksamiseen. Korvausvastuun riittävyyslaskennan avulla voidaan tutkia onko esimerkiksi kollektiivikertoimia tarpeen muuttaa tai onko syytä muuttaa perusteita tapauskohtaiselle varaamiselle.

Kollektiivivarauksen riittävyyslaskenta tilivuonna t voidaan suorittaa siten, että tilivuodelle $t-1$ varatusta kollektiivivarauksesta $(\bar{a}(1)\cdot P_{t-1}+\bar{a}(2)\cdot P_{t-2}+\bar{a}(3)\cdot P_{t-3})$ vähennetään tilivuonna t huomioon otettava edelleenvaraus $(\bar{a}(2)\cdot P_{t-1}+\bar{a}(3)\cdot P_{t-2})$ sekä tilivuonna t maksetut korvauskulut sattumisvuosien $[1,t-1]$ vahingoista. Koska kollektiivivarauskertoimet halutaan usein esittää suhteessa korkeintaan kolmen tuoreimman vuoden maksutulon suhteen, niin kollektiivikertoimilla lasketun korvausvastun eli kollektiivivarauksen riittävyyslaskennan mukaiseksi ylijäämäksi (tai alijäämäksi) saadaan tilivuonna t

$$
\begin{aligned}
Y_{\le t-1}(t) &= \bar{a}(1)\cdot P_{t-1} + \bar{a}(2)\cdot P_{t-2} + \bar{a}(3)\cdot P_{t-3}\\
&\quad - \bar{a}(2)\cdot P_{t-1} - \bar{a}(3)\cdot P_{t-2} - C_{\le t-1}(t)\\
&= (\bar{a}(1)-\bar{a}(2))\cdot P_{t-1} + (\bar{a}(2)-\bar{a}(3))\cdot P_{t-2} + \bar{a}(3)\cdot P_{t-3} - C_{\le t-1}(t),
\end{aligned}
$$

missä $C_{\le t-1}(t) = \sum_{s=1}^{t-1} C_s(t)$ eli korvauskulut tilivuonna t sattumisvuosien $[1,t-1]$ vahingoista. [4, s. 33, 36–37]

Esimerkki 4. Tarkastellaan kollektiivivarauksen riittävyyttä esimerkin 1 aineistosta. Tarkastellaan tilivuonna $t=5$ syntynyttä ylijäämää, jos korvausvastuu olisi varattu maksutulosta esimerkissä 1 lasketuilla kollektiivikertoimilla jo tilivuotta 5 edeltävinä vuosina. Nyt $\bar{a}(1) = 0{,}385$, $\bar{a}(2) = 0{,}159$, $\bar{a}(3) = 0$, $P_4 = 39876$, $P_3 = 37563$, $P_2 = 33765$ ja $C_{\leq 4}(5) = 303 + 1001 + 2704 + 9733 = 13741$.

Kollektiivivarauksen ylijäämä tilivuonna 5 on

$$\begin{aligned} Y_{\leq 4}(5) &= (0{,}385 - 0{,}159) \cdot 39876 + 0{,}159 \cdot 37563 - 13741 \\ &= 1243. \end{aligned}$$

Yksinkertainen tapa arvioida korvausvastuun riittävyyttä on verrata sattumisvuoden s lopullisia korvauskuluja arvioituun korvausvastuuseen joko näiden suhteena tai erotuksena, ts. voidaan tarkastella osamäärää

$$\frac{X_s}{K_s} \qquad \text{tai erotusta} \qquad X_s - K_s.$$

4 Pääomavaatimuksen SCR laskemisesta

SCR (Solvency Capital Requirement) eli *vakavaraisuuspääomavaatimus* muodostuu eri moduuleista (sekä näiden alamoduuleista, ks. [2, s. 112]) seuraavasti:

$$SCR = BSCR - Adj + SCR_{Op},$$

missä

- $BSCR$ = Basic SCR eli peruspääomavaatimus
- Adj = tulevan harkinnanvaraisen voitonjaon ja laskennallisen verovelan tappioita vaimentava vaikutus
- SCR_{Op} = operatiiviseen riskiin liittyvä pääomavaatimus.

$BSCR$ muodostuu seuraavista moduuleista:

- SCR_{mkt} = markkinariskiin liittyvä pääomavaatimus
- SCR_{def} = vastapuoliriskiin liittyvä pääomavaatimus
- SCR_{life} = henkivakuutusriskiin liittyvä pääomavaatimus
- SCR_{health} = sairausvakuutusriskiin liittyvä pääomavaatimus
- SCR_{nl} = vahinkovakuutusriskiin liittyvä pääomavaatimus.

Taulukossa 9 esitetyn korrelaatiomatriisin avulla voidaan laskea (vrt. [2, s. 128])

$$BSCR = \sqrt{\sum_{r=1}^{5}\sum_{c=1}^{r} CorrSCR_{r,c} \cdot SCR_r \cdot SCR_c},$$

missä

- $CorrSCR_{r,c}$ = korrelaatiomatriisin riviltä r ja sarakkeesta c luettu solu
- SCR_r = rivin r pääomavaatimus
- SCR_c = sarakkeen c pääomavaatimus.

Taulukko 9: Korrelaatiomatriisi [2, s. 128]

$CorrSCR =$	SCR_{mkt}	SCR_{def}	SCR_{life}	SCR_{health}	SCR_{nl}
SCR_{mkt}	1				
SCR_{def}	0,25	1			
SCR_{life}	0,25	0,25	1		
SCR_{health}	0,25	0,25	0,25	1	
SCR_{nl}	0,25	0,5	0	0,25	1

Tässä tutkielmassa tutkitaan $BSCR$:ään vaikuttavia moduuleja SCR_{life}, SCR_{health} ja SCR_{nl}. Kyseiset pääomavaatimukset ovat riippuvaisia vakuutusmaksu- ja korvausvastuusta. Näissä moduuleissa keskitytään niihin kohtiin, jotka koskevat olennaisesti vahinkovakuutustoimintaa. Lisäksi esitetään varsinaisten laskutapojen ohella mahdollisia yksinkertaistettuja laskutapoja (nk. simplifications [2]).

Yksinkertaistettuja menetelmiä voidaan käyttää, jos ne vastaavat riskin luonnetta, laajuutta ja monimutkaisuutta. SCR:n arvioinnissa yksinkertaisempia laskutapoja voi käyttää, jos näin saatu tulos ei eroa olennaisesti tarkemmasta arvioinnista. Yksinkertaistuksia (jatkossa simplifications) voi käyttää, mikäli seuraavat perusehdot täyttyvät:

1. tarkasteltavat vakuutussopimukset eivät ole monimutkaisia
2. tarkasteltava vakuutusluokkaryhmä on riskiluonteeltaan yksinkertainen
3. kyseisessä simplificationissa olevat lisäehdot täyttyvät

4. laskettava pääomavaatimus ei ole määrältään suuri tai verrattaen suuri. Tämä tarkoittaa QIS4-ohjeistuksessa sitä, että toinen seuraavista ehdoista täyttyy:
    - laskettava pääomavaatimus ei ylitä 50 miljoonaa euroa henkivakuutusyhtiöissä tai 10 miljoonaa euroa vahinkovakuutusyhtiöissä
    - jokainen alariskin pääomavaatimus, joka on laskettu simplificationilla, on korkeintaan 10 % koko SCR:stä ja alariskien pääomavaatimusten summa on korkeintaan 30 % koko SCR:stä.

[2, s. 115–116]

4.1 Vahinkovakuutusriski SCR_{nl}

Vahinkovakuutusriskiin liittyvä pääomavaatimus, SCR_{nl}, saadaan muodostettua kahdesta riskitermistä: NL_{pr} (vakuutusmaksu- ja korvausvastuuriskin pääomavaatimus) ja NL_{CAT} (katastrofiriskin pääomavaatimus). Seuraavaksi määritellään kyseiset riskitermit.

4.1.1 Vakuutusmaksu- ja korvausvastuuriski

Esitetään aluksi NL_{pr}:n laskemiseen tarvittavia merkintöjä [2, s. 197]:

- $PCO_{j,lob}$ = arvio korvausvastuusta alueelle j ryhmässä lob
- $P_{j,lob}^{t,written}$ = arvio kirjatuista nettovakuutusmaksuista alueelta j ryhmässä lob tulevalta vuodelta t
- $P_{j,lob}^{t,earned}$ = arvio ansaituista nettovakuutusmaksuista alueelta j ryhmässä lob tulevalta vuodelta t
- $P_{j,lob}^{t-1,written}$ = kirjatut nettovakuutusmaksut alueelta j ryhmässä lob kuluneelta vuodelta $t-1$
- n_{lob} = historiallisten vuosien määrä (enimmillään 5, 10 tai 15 vuotta riippuen ryhmästä). Määrään ei saa ottaa huomioon vakuutusluokkaryhmän harjoittamisen kolmea ensimmäistä vúotta
    - ryhmille 2, 4, 7, 8 ja 10 n_{lob} on korkeintaan 5
    - ryhmille 3, 9 ja 12 n_{lob} on korkeintaan 10
    - ryhmille 1, 5, 6 ja 11 n_{lob} on korkeintaan 15

- LR^{y}_{lob} = nettovahinkosuhde ryhmässä lob vuotena y (nettovahinkosuhde = $\frac{\text{vuonna } y \text{ maksetut korvaukset ja arvioitu korvausvastuu vuoden } y \text{ vahingoista}}{\text{vuonna } y \text{ ansaitut vakuutusmaksut}}$, $y = t-1, t-2, \ldots, t-n$)
- $P^{y,earned}_{j,lob}$ = ansaitut nettovakuutusmaksut alueelta j ryhmässä lob historiallisena vuotena $y = t-1,\ t-2, \ldots,\ t-n$

Edellä mainituissa merkinnöissä indeksi lob (line of business) tarkoittaa taulukossa 10 kyseisen lob-numeron kohdalla esitettyä vakuutusluokkaryhmää ja indeksi j maantieteellistä aluetta, kun alueet on jaettu seuraavasti [2, s. 196–198]:

1. EEA-maat
2. Sveitsi
3. Muu Eurooppa
4. Aasia (pl. Japani ja Kiina)
5. Japani
6. Kiina
7. Oseania (pl. Australia)
8. Australia
9. Yhdysvallat
10. Kanada
11. Meksiko
12. Muut Pohjois- ja Väli-Amerikan maat (pl. Karibian maat)
13. Etelä-Amerikka ja Karibia
14. Afrikka

Määritelmä 4.1. [2, s. 199]
Korvausvastuuriskin volyymimitta alueella j ryhmässä lob on

$$V_{(res,j,lob)} = PCO_{j,lob}.$$

Vakuutusmaksuriskin volyymimitta alueella j ryhmässä lob on

$$V_{(prem,j,lob)} = \max\{P^{t,written}_{j,lob},\ P^{t,earned}_{j,lob},\ 1{,}05P^{t-1,written}_{j,lob}\}.$$

Taulukko 10: Vakuutusluokkien ryhmittely. [2, s. 195–196]

lob-numero	Vakuutusluokkaryhmä
1	Moottoriajoneuvon vastuu
2	Maa-ajoneuvot
3	Alukset, Ilma-alukset, raiteilla liikkuva kalusto ja kuljetus
4	Palo- ja muu omaisuusvahinko
5	Vastuu
6	Luotto ja takaus
7	Oikeusturva
8	Matka-apu
9	Muut
10	Ei-suhteellinen jälleenvakuutus: omaisuus
11	Ei-suhteellinen jälleenvakuutus: sotauhrit
12	Ei-suhteellinen jälleenvakuutus: lob-numero 3

Muodostetaan ryhmän lob vakuutusmaksu- sekä korvausvastuuriskin volyymimitta V_{lob}. Muodostetaan ensin *Herfindahlin indeksi*, joka pyrkii mittaamaan maantieteellistä hajautusta

$$DIV_{pr,lob} = \frac{\sum_j (V_{(prem,j,lob)} + V_{(res,j,lob)})^2}{(\sum_j (V_{(prem,j,lob)} + V_{(res,j,lob)}))^2}.$$

Herfindahlin indeksin avulla saadaan nyt muodostettua

$$V_{lob} = (V_{(prem,lob)} + V_{(res,lob)}) \cdot (0{,}75 + 0{,}25 \cdot DIV_{pr,lob}), \text{ missä}$$

$V_{(prem,lob)} = \sum_j V_{(prem,j,lob)}$ ja $V_{(res,lob)} = \sum_j V_{(res,j,lob)}$. NL_{pr}:n volyymimitaksi saadaan nyt $V = \sum_{lob} V_{lob}$. [2, s. 202]

Huomautus. [2, s. 202] Maantieteellistä hajautusta ei oteta huomioonn lob-ryhmissä 6 ja 9.

Taulukoissa 11, 12 ja 13 esitetään kunkin ryhmän lob korvausvastuuriskin keskihajonta, $\sigma_{(res,lob)}$, sekä vakuutusmaksuriskin markkinakeskihajonta, $\sigma_{(M,prem,lob)}$, ja luotettavuuskertomen c_{lob} arvot. Esitetään vielä vakuutusyhtiökohtaisen vakuutusmaksuriskin keskihajonnan laskeminen:

$$\sigma_{(U,prem,lob)} = \sqrt{\frac{1}{(n_{lob} - 1) \cdot V_{(prem,lob)}} \sum_y P_{lob}^{y,earned} \cdot (LR_{lob}^y - \mu_{lob})^2}, \text{ missä}$$

$$P_{lob}^{y,earned} = \sum_j P_{j,lob}^{y,earned} \text{ ja } \mu_{lob} = \frac{\sum_y P_{lob}^{y,earned} \cdot LR_{lob}^y}{\sum_y P_{lob}^{y,earned}}.$$

Nyt saadaan muodostettua vakuutusmaksuriskin keskihajonta

$$\sigma_{(prem,lob)} = \sqrt{c_{lob} \cdot \sigma^2_{(U,prem,lob)} + (1 - c_{lob}) \cdot \sigma^2_{(M,prem,lob)}},$$

jonka jälkeen voidaan muodostaa ryhmän lob vakuutusmaksu- ja korvausvastuuriskin keskihajonta $\sigma_{lob} =$

$$\frac{\sqrt{(\sigma_{(prem,lob)}V_{(prem,lob)})^2 + 2\alpha\sigma_{(prem,lob)}\sigma_{(res,lob)}V_{(prem,lob)}V_{(res,lob)} + (\sigma_{(res,lob)}V_{(res,lob)})^2}}{V_{(prem,lob)} + V_{(res,lob)}},$$

missä $\alpha = 0{,}5$ on korrelaatiokerroin. [2, s. 200–201]

Taulukko 11: Korvausvastuuriskin keskihajonta ryhmässä *lob*. [2, s. 200]

lob=	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
$\sigma_{(res,lob)}$	12 %	7 %	10 %	10 %	15 %	15 %	10 %	10 %	10 %	15 %	15 %	15 %

Taulukko 12: Vakuutusmaksuriskin markkinakeskihajonta ryhmässä *lob*. [2, s. 200]

lob=	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
$\sigma_{(M,prem,lob)}$	9 %	9 %	12,5 %	10 %	12,5 %	15 %	5 %	7,5 %	11 %	15 %	15 %	15 %

Taulukko 13: Luotettavuuskertoimen c_{lob} arvot. [2, s. 201]

n_{lob}	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
15	0	0	0	0	0	0	0,64	0,67	0,69	0,71
10	0	0	0	0	0,64	0,69	0,72	0,74	0,76	0,79
5	0	0	0,64	0,72	0,79	-	-	-	-	-
n_{lob}	11	12	13	14	15					
15	0,73	0,75	0,76	0,78	0,79					
10	-	-	-	-	-					
5	-	-	-	-	-					

NL_{pr}:n keskihajonnaksi saadaan

$$\sigma = \sqrt{\frac{1}{V^2} \cdot \sum_{r=1}^{12} \sum_{c=1}^{r} CorrLoB_{r,c} \cdot \sigma_r \cdot \sigma_c \cdot V_r \cdot V_c}, \text{ missä}$$

r ja c viittavat ryhmään lob ja $CorrLoB_{r,c}$ on taulukon 14 rivin r sarakkeen c arvo. [2, s. 202]

Nyt NL_{pr} saadaan laskettua seuraavasti

$$NL_{pr} = \rho(\sigma) \cdot V, \text{ missä } \rho(\sigma) = \frac{e^{N_{0,995} \cdot \sqrt{\ln(\sigma^2+1)}}}{\sqrt{\sigma^2+1}} - 1,$$

kun $N_{0,995}$ on standardoidun normaalijakauman ($N(0,1)$) 99,5 % kvantiili (= 2,58). [2, s. 198, 202]

Taulukko 14: Vakuutusryhmien välinen korrelaatio $CorrLoB$. [2, s. 203]

CorrLoB	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**	**9**	**10**	**11**	**12**
1	1											
2	0,5	1										
3	0,5	0,25	1									
4	0,5	0,25	0,25	1								
5	0,5	0,25	0,25	0,25	1							
6	0,25	0,25	0,25	0,25	0,5	1						
7	0,5	0,5	0,25	0,25	0,5	0,5	1					
8	0,25	0,5	0,5	0,5	0,25	0,25	0,25	1				
9	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	1			
10	0,25	0,25	0,25	0,5	0,25	0,25	0,25	0,5	0,25	1		
11	0,25	0,25	0,25	0,25	0,5	0,5	0,5	0,25	0,25	0,25	1	
12	0,25	0,25	0,5	0,5	0,25	0,25	0,25	0,25	0,5	0,25	0,25	1

Esimerkki 5. Tarkastellaan NL_{pr}:n muodostumista tilivuonna t. Laskentaa helpottavat taulukot löytyvät QIS4-harjoituksen vastauslomakkeesta [10]. Tarkastellaan yhtiötä A, joka vakuuttaa vain vahinkovakuutusluokkaryhmiä 1, 2 ja 3 (kts. taulukko 10) ainoastaan EEA-maissa sekä Sveitsissä. Tässä esimerkissä laskettavat luvut on tarkoituksella valittu alhaisiksi, jotta laskemisprosessin ymmärtäminen olisi helpompi hahmottaa. Olkoon

$$\begin{aligned} V_{(res,1,1)} &= 25500 \\ V_{(res,1,2)} &= 3000 \\ V_{(res,1,3)} &= 50 \\ V_{(res,2,1)} &= 6000 \\ V_{(res,2,2)} &= 1000 \\ V_{(res,2,3)} &= 0 \end{aligned} \qquad \begin{aligned} V_{(prem,1,1)} &= P_{1,1}^{t,earned} = 20000 \\ V_{(prem,1,2)} &= P_{1,2}^{t,earned} = 13000 \\ V_{(prem,1,3)} &= P_{1,3}^{t,earned} = 500 \\ V_{(prem,2,1)} &= P_{2,1}^{t,earned} = 5000 \\ V_{(prem,2,2)} &= P_{2,2}^{t,earned} = 4500 \\ V_{(prem,2,3)} &= P_{2,3}^{t,earned} = 50. \end{aligned}$$

Herfindahlin indekseiksi saadaan

$$\begin{aligned}
DIV_{pr,1} &= \frac{(V_{(prem,1,1)} + V_{(res,1,1)})^2 + (V_{(prem,2,1)} + V_{(res,2,1)})^2}{(V_{(prem,1,1)} + V_{(res,1,1)} + V_{(prem,2,1)} + V_{(res,2,1)})^2} \\
&= 0{,}686 \\
DIV_{pr,2} &= 0{,}619 \\
DIV_{pr,3} &= 0{,}841.
\end{aligned}$$

NL_{pr}:n volyymimitaksi saadaan

$$\begin{aligned}
V &= V_1 + V_2 + V_3 \\
&= (V_{prem,1} + V_{res,1}) \cdot (0{,}75 + 0{,}25 \cdot DIV_{pr,1}) \\
&+ (V_{prem,2} + V_{res,2}) \cdot (0{,}75 + 0{,}25 \cdot DIV_{pr,2}) \\
&+ (V_{prem,3} + V_{res,3}) \cdot (0{,}75 + 0{,}25 \cdot DIV_{pr,3}) \\
&= 52071 + 19453 + 579 \\
&= 72103.
\end{aligned}$$

Taulukosta 11 saadaan korvausvastuuriskin keskihajonnat

$$\sigma_{(res,1)} = 0{,}12, \qquad \sigma_{(res,2)} = 0{,}07, \qquad \sigma_{(res,3)} = 0{,}10$$

ja taulukosta 12 vakuutusmaksuriskin markkinakeskihajonnat

$$\sigma_{(M,prem,1)} = 0{,}09, \qquad \sigma_{(M,prem,2)} = 0{,}09, \qquad \sigma_{(M,prem,13} = 0{,}125.$$

Taulukossa 15 on esitetty $P_{lob}^{y,earned}$ ja LR_{lob}^{y}, kun $j = 1, 2$ $lob = 1, 2, 3$ ja $y = t-1, t-2, \ldots, t-n_{lob}$.

Nyt voidaan muodostaa vakuutusyhtiökohtaisen vakuutusmaksuriskien keskihajonnat, jolloin saadaan

$$\sigma_{(U,prem,1)} = 0{,}118, \qquad \sigma_{(U,prem,2)} = 0{,}032, \qquad \sigma_{(U,prem,3)} = 0{,}077.$$

Vakuutusmaksuriskin keskihajonnoiksi saadaan

$$\begin{aligned}
\sigma_{(prem,1)} &= \sqrt{c_1 \cdot \sigma_{(U,prem,1)} + (1 - c_1) \cdot \sigma_{M,prem,1}} = 0{,}113 \\
\sigma_{(prem,2)} &= 0{,}050 \\
\sigma_{(prem,3)} &= 0{,}089,
\end{aligned}$$

jolloin vakuutusmaksu- ja korvausvastuuriskin keskihajonnat ovat

$$\sigma_1 = 0{,}101, \qquad \sigma_2 = 0{,}049, \qquad \sigma_3 = 0{,}086.$$

Taulukko 15: Vakuutusyhtiön A ansaitut nettovakuutusmaksut sekä nettovahinkosuhteet väliltä $[t - n_{lob}, t - 1]$.

	t-1	**t-2**	**t-3**	**t-4**	**t-5**
$P_1^{y,earned}$	22 500	21 200	20 500	20 100	18 500
LR_1^y	55,3%	74,2%	73,1%	75,0%	81,2%
	t-6	**t-7**	**t-8**	**t-9**	**t-10**
$P_1^{y,earned}$	18 400	18 100	16 500	17 000	12 300
LR_1^y	56,0%	45,0%	82,0%	73,4%	82,0%
	t-11	**t-12**	**t-13**	**t-14**	**t-15**
$P_1^{y,earned}$	11 500	11 000	10 800	10 400	9 500
LR_1^y	95,0%	101,0%	92,1%	76,4%	69,7%
	t-1	**t-2**	**t-3**	**t-4**	**t-5**
$P_2^{y,earned}$	15 000	14 200	13 400	13 350	13 100
LR_2^y	72,3%	66,7%	72,5%	69,0%	76,2%
	t-1	**t-2**	**t-3**	**t-4**	**t-5**
$P_3^{y,earned}$	500	460	450	440	425
LR_3^y	64,0%	67,6%	54,2%	56,8%	73,5%
	t-6	**t-7**	**t-8**	**t-9**	**t-10**
$P_3^{y,earned}$	400	395	340	320	290
LR_3^y	67,8%	82,4%	78,0%	65,4%	74,7%

Nyt koko NL_{pr}:n keskihajonta on

$$\begin{aligned}\sigma &= \sqrt{\frac{1}{V^2} \cdot \sum_{r=1}^{3} \sum_{c=1}^{r} CorrLoB_{r,c} \cdot \sigma_r \cdot \sigma_c \cdot V_r \cdot V_c} \\ &= 0{,}081.\end{aligned}$$

Vakuutusmaksu- ja korvausvastuuriskiin liittyvä pääomavaatimus vakuutusyhtiöllä A on nyt

$$\begin{aligned}NL_{pr} &= \rho(\sigma) \cdot V \\ &= \left(\frac{e^{N_{0,995} \cdot \sqrt{\ln(\sigma^2+1)}}}{\sqrt{\sigma^2+1}} - 1 \right) \cdot 72103 \\ &= 16430.\end{aligned}$$

4.1.2 Katastrofiriski

Riskitermi NL_{CAT} voidaan muodostaa joko yhtiön omilla skenaarioilla, oman maan valvojan antamilla skenaarioilla (Suomessa ei ole käytössä valvojan antamia skenaarioita) tai seuraavaksi esitetyllä laskukaavalla. Pääomavaatimus

$$NL_{CAT} = \sqrt{\sum_{t \neq 3,4,10,12} (c_t \cdot P_t)^2 + (c_3 \cdot P_3 + c_{12} \cdot P_{12})^2 + (c_4 \cdot P_4 + c_{10} \cdot P_{10})^2},$$

missä muuttuja t on jokin vakuutusluokkaryhmä lob, $P_t = P_{lob}^{t,written}$ ja c_t saadaan taulukosta 16. [2, s. 204–205]

Taulukko 16: Kertoimen c_t arvoja. [2, s. 205]

$lob\ t$	c_t
1	0,15
2	0,075
3	0,50
4	0,75
5	0,15
6	0,60
7	0,02
8	0,02
9	0,25
10	1,50
11	0,50
12	1,50

Esimerkki 6. Tarkastellaan esimerkin 5 vakuutusyhtiön A katastrofiriskiin liittyvää pääomavaatimusta. Olkoon

$$\begin{aligned} P_1^{t,written} &= P_1 = 23500 \\ P_2^{t,written} &= P_2 = 16500 \\ P_3^{t,written} &= P_3 = 550. \end{aligned}$$

Pääomavaatimukseksi saadaan

$$\begin{aligned} NL_{CAT} &= \sqrt{(c_1 \cdot P_1)^2 + (c_2 \cdot P_2)^2 + (c_3 \cdot P_3)^2} \\ &= \sqrt{(0,15 \cdot 23500)^2 + (0{,}075 \cdot 16500)^2 + (0{,}50 \cdot 550)^2} \\ &= 3746. \end{aligned}$$

4.1.3 SCR_{nl}:n laskeminen

Määritelmä 4.2. (Vrt. [2, s. 194–195]).

Olkoon NL_{pr} vakuutusmaksu- ja korvausvastuuriskin ja NL_{CAT} katastrofiriskin pääomavaatimus. *Vahinkovakuutukseen liittyvä pääomavaatimus*, SCR_{nl}, lasketaan kaavalla

$$SCR_{nl} = \sqrt{NL_{pr} \cdot NL_{pr} + NL_{CAT} \cdot NL_{CAT}}.$$

Esimerkki 7. Esimerkeissä 5 ja 6 esitetyn vakuutusyhtiön A vahinkovakuutukseen liittyvä pääomavaatimus on

$$\begin{aligned} SCR_{nl} &= \sqrt{16430^2 + 3746^2} \\ &= 16851. \end{aligned}$$

4.2 Henkivakuutusriski SCR_{life}

Henkivakuutusriskiin liittyvä pääomavaatimus, SCR_{life}, muodostuu seitsemästä alariskiin liittyvästä pääomavaatimuksesta. Seuraavaksi esitetään kyseisten alariskien muodostaminen, jonka jälkeen SCR_{life}:n laskeminen on mahdollista. Kustakin alariskistä esitetään myös yksinkertaistettu laskutapa (simplification), mikäli tällainen on QIS4-ohjeistuksessa annettu. Alariskien laskemisessa käytetään usein merkintää ΔNAV, jossa NAV tarkoittaa nettovarallisuutta (net asset value) ja ΔNAV on nettovarallisuuden muutos. Alariskeissä merkinnällä $\Delta NAV|shock$ tarkoitetaan nettovarallisuuden muutosta johtuen shokista $shock$. Koska pääomavaatimukset perustuvat shokkien käyttöön, voi näiden laskeminen olla hyvinkin erilaista riippuen siitä, mitä laskuperusteita käytetään.

Huomautus. Nettovarallisuus = varat − velat.

Huomautus. Vahinkovakuutuksessa henkivakuutusriski koskee ainoastaan liikennevakuutusta.

Huomautus. QIS4-ohjeistuksessa [2] viitataan usein taattuun korvaussummaan, joka tarkoittaa henkivakuutuksessa suurinta korvausmäärää, joka vahingosta maksetaan. Käytetään tästä jatkossa merkintää SA (Sum Assured).

4.2.1 Kuolevuusriski

Kuolevuusriskillä on tarkoitus kuvata laskemisessa käytettävien trendien ja parametrien epävarmuutta, ellei näitä ole otettu jo huomioon vastuuvelan laskemisessa. Kuolevuusriskiä on tarkoitus käyttää ainoastaan sellaisissa tapauksissa, että kuolevuuden nousun johdosta myös vastuvelka kasvaa. Tästä johtuen vahinkovakuutuksessa kuolevuusriski voidaankin tulkita 0:ksi, sillä suuret eläkevastuut pienenevät, kun kuolevuus kasvaa.

Vakuutuksia, joista maksetaan korvauksia sekä kuolemis- että selviytymistapauksissa, voidaan kohdella kahdella eri tapaa. Ensimmäistä tapaa käytettäessä vakuutuksia, joissa korvaukset kuolemis- ja selviytymistapauksesta riippuvat samasta vakuutetusta henkilöstä (tai henkilöistä), ei saisi yhdistää. Näissä tapauksissa pitäisi laskea kuolevuusriskin nettovaikutus. Nettovaikutuksen voi tulkita myös nollaksi, jos laskemisen tekevä vakuutusyhtiö kokee sen mielekkääksi. Toinen tapa on jakaa kaikki vakuutukset kahdeksi eri komponentiksi: toisessa korvausten maksaminen riippuu vakuutetun eloonjäämisestä ja toisessa vakuutetun kuolemasta. Tässä tapauksessa vain jälkimmäinen komponentti otetaan huomioon kuolevuusriskiä laskettaessa. [2, s. 162]

Pääomavaatimus kuolevuusriskille on

$$Life_{mort} = \sum_i (\Delta NAV | mortshock), \text{ missä}$$

i viittaa kaikkiin vakuutuksiin, jossa korvausten maksaminen riippuu kuolevuusriskistä ja $mortshock$ on 10 % nousu kuolevuudessa kaikissa ikäluokissa. [2, s. 162–163]

Simplification. [2, s. 163]

$Life_{mort}$:n laskemisessa voi käyttää seuraavaa yksinkertaistusta, mikäli

1. Riskiin liittyvässä pääomassa ei ole suurta muutosta johtuen vakuutussopimuksen kestosta.

2. Perusvaatimukset yksinkertaisuksen käytölle täyttyvät.

$$Life_{mort} = CaR \cdot q \cdot n \cdot 0{,}10 \cdot 1{,}1^{(n-1)/2}, \text{ missä}$$

CaR on riskiin liittyvä pääoma, n on velkakassavirran modifioitu duraatio ja q on odotettu kuolleisuus tulevana vuonna SA:lla painotettuna.

4.2.2 Pitkäikäisyysriski

Pitkäikäisyysriski kuvaa laskemisessa käytettävien trendien ja parametrien epävarmuutta, ellei näitä ole otettu huomioon jo vastuuvelan laskemisessa. Niiden vakuutusten kanssa, joista maksetaan korvauksia sekä kuolemis-, että selviytymistapauksissa, toimitaan vastaavalla tavalla kuin luvussa 4.2.1 kuolevuusriskin kanssa, tosin nyt tarkastellaan selviytymistapauksia. [2, s. 164]

Pitkäikäisyysriskin pääomavaatimus on

$$Life_{long} = \sum_i (\Delta NAV | longevityshock), \text{ missä}$$

i viittaa kaikkiin vakuutuksiin, jossa korvausten maksaminen riippuu pitkäikäisyysriskistä ja *longevityshock* on 25 % lasku kuolevuudessa kaikissa ikäluokissa. [2, s. 164]

Simplification. (Vrt. [2, s. 165])
$Life_{long}$:n laskemisessa voi käyttää seuraavaa yksinkertaistusta, mikäli

1. Pitkäikäisyysriskiin liittyvien vakuutuksenottajien keski-ikä on vähintään 60 vuotta.

2. Perusvaatimukset yksinkertaisuksen käytölle täyttyvät.

$$Life_{long} = 0{,}25 \cdot q \cdot 1{,}1^{(n-1)/2} \cdot n \cdot TP_{long}, \text{ missä}$$

n on velkakassavirran modifioitu duraatio, q on odotettu kuolleisuus tulevana vuonna SA:lla painotettuna ja TP_{long} pitkäikäisyysriskiin liittyvien vakuutusten vastuuvelka.

4.2.3 Työkyvyttömyysriski

Työkyvyttömyysriski kuvaa epävarmuutta laskemisessa käytettävissä trendeissä ja parametreissa, ellei näitä ole huomioitu jo vastuuvelkaa laskettaessa. Työkyvyttömyysriskin pääomavaatimus on

$$Life_{dis} = \sum_i (\Delta NAV | disshock), \text{ missä}$$

i viittaa kaikkiin vakuutuksiin, jossa korvausten maksaminen riippuu työkyvyttömyysriskistä ja *disshock* on 35 % kasvu työkyvyttömyysasteessa tulevana vuonna ja 25 % nousu työkyvyttömyysasteessa kaikissa ikäluokissa sitä seuraavina vuosina. [2, s. 165–166]

Simplification. (Vrt. [2, s. 166])
$Life_{dis}$:n laskemisessa voi käyttää seuraavaa yksinkertaistusta, mikäli

1. Riskiin liittyvässä pääomassa ei ole suurta muutosta johtuen vakuutussopimuksen kestosta.

2. Perusvaatimukset yksinkertaisuksen käytölle täyttyvät.

$$Life_{dis} = SaR \cdot i \cdot 0{,}35 \cdot 1{,}1^{(n-1)/2} \cdot n, \text{ missä}$$

SaR on SA:n ja riskiin liittyvän vastuuvelan erotus, n on velkakassavirran modifioitu duraatio ja i odotettu sairastuvuus ensi vuonna painotettuna summana joko SA:n tai vakuutusmaksujen suhteen.

4.2.4 Raukeamisriski

Raukeamisriski lasketaan kaavalla, jossa pääomavaatimus lasketaan vakuutusten takaisinostoista, joten raukeamisriskiä ei voi soveltaa vahinkovakuutusyhtiöissä.(Ks. [2, s. 167–169])

4.2.5 Kustannusriski

Kustannusriski lasketaan kaavalla

$$Life_{exp} = \Delta NAV|expshock, \text{ missä}$$

$expshock$ on 10 % nousu tulevissa kuluissa odotuksiin nähden, 1 % vuosittainen nousu kustannusinflaatiokurssissa (lukuun ottamatta vakuutuksia, joissa kustannushintoja voidaan säätää seuraavien 12 kuukauden aikana, 75 % näin syntyvistä lisämaksuista voidaan kattaa kahden vuoden päästä alkaen nostetuilla vakuutusmaksuilla). [2, s. 169–170]

Simplification. (Vrt. [2, s. 170])

$$Life_{exp} = Exp_{renewal} \cdot n(exp) \cdot (0{,}1 + 0{,}005 \cdot n(exp)),$$

missä $Exp_{renewal}$ on uudistamiskustannukset 12 kuukauden ajalta ennen arviointiajankohtaa ja $n(exp)$ on uudistamiskustannuksilla painotettu keskiarvo riskin päättymiseen kestävästä ajasta.

4.2.6 Muuttamisriski

Muuttamisriski lasketaan kaavalla

$$Life_{rev} = \Delta NAV|revshock, \text{ missä}$$

$revshock$ on 3 % nousu vuosittain maksettavissa elinkoroissa. Vaikutusta arvioidaan vain lopulta run-off-ajalta. Muuttamisriski lasketaan ainoastaan niistä tapauksista, joissa voi tapahtua muutoksia tulevan vuoden aikana. [2, s. 171]

Simplification. [2, s. 171]

$$Life_{rev} = 0{,}03 \cdot (\text{riskille altistuvien elinkorkojen nettovastuuvelka})$$

4.2.7 Katastrofiriski

Katastrofiriski lasketaan kaavalla

$$Life_{CAT} = \Delta NAV|CATshock, \text{ missä}$$

$CATshock$ on 1,5 promilleyksikön nousu vakuutettujen kuolevuudessa ja 1,5 promilleyksikön nousu sairastuvuudessa tulevana vuonna. Voidaan olettaa, että kolmasosa näistä vakuutetuista sairastaa 6 kuukautta, kolmasosa 12 kuukautta ja kolmasosa 24 kuukautta. [2, s. 172]

Simplification. [2, s. 172–173]

$$Life_{CAT} = \sum_i 0{,}0015 \cdot Capital\_at\_Risk_i, \text{ missä}$$

i viittaa kaikkiin vakuutuksiin, joissa korvausten maksu riippuu joko kuolevuudesta tai työkyvyttömyydestä ja

$$Capital\_at\_Risk_i = SA_i + AB_i \cdot Annuity\_factor - TP_i, \text{ missä}$$

- SA_i = vakuutusten i, missä korvaukset maksetaan kertasummana, taattu kertakorvaus kuolemasta tai työkyvyttömyydestä. Muutoin, 0.
- AB_i = vakuutusten i, missä korvauksia ei makseta kertasummana, vuotuinen korvaussumma kuolemasta tai työkyvyttömyydestä. Muutoin, 0.
- $Annuity\_factor$ = keskimääräinen elinkorkotekijän odotettu duraatio, jona korvauksia maksetaan.
- TP_i = kaikkiin vakuutuksiin i liittyvä vastuuvelka.

4.2.8 SCR_{life}:n laskeminen

Edellä esitettyjen alariskien avulla pystytään nyt määrittämään henkivakuutukseen liittyvä pääomavaatimus SCR_{life}.

Määritelmä 4.3. (Vrt. [2, s. 161]

Olkoon $Life_{mort}$ kuolevuusriskiin, $Life_{long}$ pitkäikäisyysriskiin, $Life_{dis}$ työkyvyttömyysriskiin, $Life_{lapse}$ raukeamisriskiin, $Life_{exp}$ kustannusriskiin, $Life_{rev}$ muuttamisriskiin ja $Life_{CAT}$ katastrofiriskiin liittyvä pääomavaatimus. *Henkivakuutusriskiin liittyvä pääomavaatimus* lasketaan kaavalla

$$SCR_{life} = \sqrt{\sum_{r=1}^{7} \sum_{c=1}^{r} CorrLife_{r,c} \cdot Life_r \cdot Life_c}, \text{ missä}$$

r on taulukon 17 rivi, c sarake, $CorrLife_{r,c}$ rivin r sarakkeen c arvo, $Life_r$ rivin r alariski ja $Life_c$ sarakkeen c alariski.

Taulukko 17: $Corrlife$:n arvoja.

CorrLife	$Life_{mort}$	$Life_{long}$	$Life_{dis}$	$Life_{lapse}$	$Life_{exp}$	$Life_{rev}$	$Life_{CAT}$
$Life_{mort}$	1						
$Life_{long}$	-0,25	1					
$Life_{dis}$	0,5	0	1				
$Life_{lapse}$	0	0,25	0	1			
$Life_{exp}$	0,25	0,25	0,5	0,5	1		
$Life_{rev}$	0	0,25	0	0	0,25	1	
$Life_{CAT}$	0	0	0	0	0	0	1

4.3 Sairausvakuutusriski SCR_{health}

Sairausvakuutusriskiin liittyvä pääomavaatimus, SCR_{health}, muodostuu kolmesta alariskin pääomavaatimuksesta, jotka ovat $Accident\&Health_{ST}$ (lyhytkestoinen tapaturma- ja sairausvakuutus), $Health_{LT}$ (pitkäkestoinen sairausvakuutus) sekä $Health_{WC}$ (työtapaturma). Sairausvakuutusriskiin liittyvä pääomavaatimus lasketaan yhdistelemällä edellä mainitut alariskit korrelaatiotekniikalla. Alariskiin $Health_{LT}$ luetaan ainoastaan Saksassa ja Itävallassa harjoitettu vakuutusliike, joten sitä ei tässä tutkielmassa tarkastella. Suomessa sairausvakutuusriskin pääomavaatimus koostuukin siis vain termeistä $Accident\&Health_{ST}$ ja $Health_{WC}$.

4.3.1 Lyhytkestoinen tapaturma- ja sairausvakuutus

$Accident\&Health_{ST}$ eli lyhytkestoiseen tapaturma- ja sairausvakuutukseen liittyvä pääomavaatimus muodostuu kahdesta eri riskitermistä, jotka ovat $Accident\&Health_{ST_{pr}}$ (vakuutusmaksu- ja korvausvastuuriskin pääomavaatimus) ja $Accident\&Health_{ST_{CAT}}$ (katastrofiriskin pääomavaatimus). Pääomavaatimus $Accident\&Health_{ST_{pr}}$ lasketaan samalla tapaa kuin Nl_{pr}, mutta arvot $\sigma_{res,lob}$, $\sigma_{M,prem,lob}$ ja $CorrLob$ löytyvät taulukoista 18 ja 19, lisäksi n_{lob} on korkeintaan 5 ja ryhmiä lob on kaksi: 1. lyhytkestoinen sairausvakuutus ja 2. tapaturmavakuutus.

Taulukko 18: $Accident\&Health_{ST_{pr}}$:ään liittyviä keskihajontoja. [2, s. 184]

lob	**1**	**2**
$\sigma_{res,lob}$	7,5 %	15 %
$\sigma_{M,prem,lob}$	3 %	5 %

Taulukko 19: Sairausvakuutusryhmien välinen korrelaatio. [2, s. 184]

CorrLoB	**1**	**2**
1	1	
2	0,5	1

$Accident\&Health_{ST_{CAT}}$ lasketaan kaavalla [2, s. 185]

$$Accident\&Health_{ST_{CAT}} = \sqrt{(0{,}1 \cdot P_1^{t,written})^2 + (0{,}1 \cdot P_2^{t,written})^2}.$$

Nyt voidaan määritellä termin $Accident\&Health_{ST}$ laskeminen.

Määritelmä 4.4. (Vrt. [2, s. 183])
Olkoon $Accident\&Health_{ST_{pr}}$ vakuutusmaksu- ja korvausvastuuriskin ja $Accident\&Health_{ST_{CAT}}$ katastrofiriskin pääomavaatimus. *Lyhytkestoisen tapaturma- ja sairausvakuutuksen pääomavaatimus*, $Accident\&Health_{ST}$, lasketaan kaavalla

$$\begin{aligned}&Accident\&Health_{ST}\\ &= \sqrt{(Accident\&Health_{ST_{pr}})^2 + (Accident\&Health_{ST_{CAT}})^2}.\end{aligned}$$

Esimerkki 8. Tarkastellaan riskitermin $Accident\&Health_{ST}$ muodostumista vakuutusyhtiössä B tilivuonna t. Yhtiö harjoittaa lyhytkestoista tapaturma- ja sairausvakuutusta sekä sairausvakuutusta EEA-maissa ja Sveitsissä. Olkoon

$$\begin{aligned}V_{(res,1,1)} &= 25500 & V_{(prem,1,1)} &= P_{1,1}^{t,earned} = 20000\\ V_{(res,1,2)} &= 3000 & V_{(prem,1,2)} &= P_{1,2}^{t,earned} = 13000\\ V_{(res,2,1)} &= 6000 & V_{(prem,2,1)} &= P_{2,1}^{t,earned} = 5000\\ V_{(res,2,2)} &= 1000 & V_{(prem,2,2)} &= P_{2,2}^{t,earned} = 4500\end{aligned}$$

Kuten esimerkissä 5 Herfindahlin indekseiksi saadaan $DIV_{pr,1} = 0{,}686$ sekä $DIV_{pr,2} = 0{,}619$ ja $Accident\&Health_{ST_{pr}}$:n volyymimitaksi $V = V_1 + V_2 = 52071 + 19453 = 71524$.

Nyt $\sigma_{(res,1)} = 0{,}075$, $\sigma_{(res,2)} = 0{,}15$ ja $\sigma_{(M,prem,1)} = 0{,}03$, $\sigma_{(M,prem,2)} = 0{,}05$. Taulukossa 20 on esitetty $P_1^{y,earned}$ ja $P_2^{y,earned}$ sekä LR_1^{lob} ja LR_2^{lob} Taulukon 20 tiedoista saadaan vakuutusyhtiökohtaisiksi vakuutusmaksuriskien keskihajonnoiksi

$$\sigma_{(U,prem,1)} = 0{,}090 \qquad \text{ja} \qquad \sigma_{(U,prem,2)} = 0{,}032.$$

Vakuutusmaksuriskin keskihajonnat ovat

$$\sigma_{(prem,1)} = 0{,}081 \qquad \text{ja} \qquad \sigma_{(prem,2)} = 0{,}037,$$

Taulukko 20: Vakuutusyhtiön B ansaitut nettovakuutusmaksut sekä nettovahinkosuhteet väliltä $[t-5,t]$.

	t-1	**t-2**	**t-3**	**t-4**	**t-5**
$P_1^{y,earned}$	22 500	21 200	20 500	20 100	18 500
LR_1^y	55,3%	74,2%	73,1%	75,0%	81,2%
$P_2^{y,earned}$	15 000	14 200	13 400	13 350	13 100
LR_2^y	72,3%	66,7%	72,5%	69,0%	76,2%

jolloin vakuutusmaksu- ja korvausvastuuriskin keskihajonnat ovat

$$\sigma_1 = 0{,}067 \qquad \text{ja} \qquad \sigma_2 = 0{,}050.$$

$Accident\&Health_{ST_{pr}}$:n keskihajonta on nyt

$$\begin{aligned}\sigma &= \sqrt{\frac{1}{V^2}(\sigma_1^2 \cdot V_1^2 + \sigma_1 \cdot \sigma_2 \cdot V_1 \cdot V_2 + \sigma_2^2 \cdot V_2^2)} \\ &= 0,06.\end{aligned}$$

Nyt voidaan laskea

$$Accident\&Health_{ST_{pr}} = \rho(\sigma) \cdot V = 11200.$$

Olkoon $P_1^{t,written} = 23500$ ja $P_2^{t,written} = 16500$. $Accident\&Health_{ST_{CAT}}$ saadaan kaavasta

$$\begin{aligned}\sqrt{(0{,}1 \cdot P_1^{t,written})^2 + (0{,}1 \cdot P_2^{t,written})^2} &= \sqrt{(0{,}1 \cdot 23500)^2 + (0{,}1 \cdot 16500)^2} \\ &= 2871.\end{aligned}$$

Nyt vakuutusyhtiön B lyhytkestoiseen tapaturma- ja sairausvakuutukseen liittyvä pääomavaatimus on

$$\begin{aligned}Accident\&Health_{ST} &= \sqrt{11200^2 + 2871^2} \\ &= 11563.\end{aligned}$$

4.3.2 Työtapaturmavakuutus

Työtapaturmavakuutukseen liittyvä pääomavaatimus, $Health_{WC}$, muodostuu kolmesta riskitermistä, jotka ovat $WComp_{General}$, $WComp_{Annuities}$ ja $WComp_{CAT}$. Muodostetaan ensin $WComp_{General}$. Kyseinen riskitermi koskee vakuutusmaksu- ja korvausvastuuriskiä siten, että eläkevastuita ei oteta huomioon. $WComp_{General}$ lasketaankin samaan tapaan kuin NL_{pr}, mutta nyt

$PCO_{WComp,NL}$ viittaa korvausvastuuseen, jotka eivät ole eläkevastuita, n_{lob} on korkeintaan 5, $\sigma_{(res,nl)} = 10\%$, $\sigma_{(M,prem)} = 7\%$ ja $V = V_{prem} + V_{res,NL}$. Keskihajonta on

$$\sigma = \sqrt{\frac{1}{V^2} \cdot (\sigma_{prem}^2 \cdot V_{prem}^2 + \sigma_{res,NL} \cdot V_{res,nl}^2 + \sigma_{prem} \cdot \sigma_{res,nl} \cdot V_{prem} \cdot V_{res,nl})}$$

Riskitermin $WComp_{General}$ laskemista on kuitenkin vielä tarkoitus kehittää tulevissa QIS-harjoituksissa. [2, s. 188–189]

Huomautus. [2, s. 189]

Jos pitkäkestoisten elinkorkojen suhteellinen osuus on merkittävä, voidaan määritellä, että n_{lob} on korkeintaan 15.

$WComp_{Annuities}$ tarkoittaa eläkevastuuseen liittyvää riskiä. Se koostuu neljästä alariskistä, jotka ovat $Annuities_{long}$, $Annuities_{rev}$, $Annuities_{exp}$ ja $Annuities_{dis}$. Näistä $Annuities_{long}$ ja $Annuities_{dis}$ lasketaan samalla tavalla kuin $Life_{long}$ ja $Life_{dis}$. $Annuities_{exp}$ lasketaan samalla tapaa kuin $Life_{exp}$, mutta ei oteta huomioon mahdollisuutta nostaa vakuutusmaksuja. Pääomavaatimus $Annuities_{rev}$ lasketaan samalla tapaa kuin $Life_{rev}$, mutta shokki $revshock$ on

- elinkoroille: 2 % nousu vuotuisissa maksuissa
- hoitoon ja kuntoutukseen liittyville kuluille: 5 % nousu vuotuisissa maksuissa.

Lisäksi vaikutusta arvioidaan vain lopulta run-off-ajalta. Nyt voidaan laskea $WComp_{Annuities}$ seuraavalla kaavalla:

$$WComp_{Annuities} = \sqrt{\sum_{r=1}^{4} \sum_{c=1}^{r} CorrAnnuities_{r,c} \cdot Annuities_r \cdot Annuities_c},$$

missä $CorrAnnuities_{r,c}$ on taulukon 21 rivin r sarakkeen c arvo, $Annuities_r$ rivin r alariski ja $Annuities_c$ sarakken c alariski. [2, s. 189–192]

Taulukko 21: $CorrAnuities_{r,c}$:n arvoja. [2, s. 191]

CorrAnnuities	$Annuities_{long}$	$Annuities_{dis}$	$Annuities_{rev}$	$Annuities_{exp}$
$Annuities_{long}$	1			
$Annuities_{dis}$	0	1		
$Annuities_{rev}$	0	0	1	
$Annuities_{exp}$	0,25	0,5	0,25	1

Vielä täytyy muodostaa $WComp_{CAT}$. Kyseinen riskitermi voidaan muodostaa joko yhtiön omilla skenaarioilla tai seuraavalla kaavalla:

$$WComp_{CAT} = 0{,}07 \cdot P, \text{ missä}$$

P on arvio työkyvyttömyysvakuutusten kirjatuista nettovakuutusmaksuista tulevalta vuodelta. [2, s. 193]

Määritelmä 4.5. [2, s. 187]
Olkoon edellä kuvatut $WComp_{General}$, $WComp_{Annuities}$ ja $WComp_{CAT}$ riskitermejä. *Työtapaturmavakuutukseen liittyvä pääomavaatimus* lasketaan kaavalla

$$Health_{WC} = \sqrt{\sum_{r=1}^{3} \sum_{c=1}^{r} CorrWComp_{r,c} \cdot WComp_r \cdot WComp_c},$$

missä $CorrWComp_{r,c}$ on taulukon 22 rivin r sarakkeen c arvo, $WComp_r$ on rivin r alariski ja $WComp_c$ sarakkeen c alariski.

Taulukko 22: $CorrWComp_{r,c}$:n arvoja. [2, s. 187]

$CorrWComp$	$WComp_{General}$	$WComp_{Annuities}$	$WComp_{CAT}$
$WComp_{General}$	1		
$WComp_{Annuities}$	0,5	1	
$WComp_{CAT}$	0	0	1

Esimerkki 9. Lasketaan esimerkin 8 vakuutusyhtiölle B työtapaturmavakuutukseen liittyvä pääomavaatimus $Health_{WC}$. $WComp_{General}$ muodostetaan samalla tapaa kuin esimerkeissä 5 ja 8 NL_{pr} ja $Accident\&Health_{ST_{pr}}$. Olkoon $WComp_{General} = 11099$.

Muodostetaan $WComp_{Annuities}$. Lasketaan $Annuities_{long}$ käyttämällä simplificationia, kun $q = 0{,}003$, $n = 10{,}5$ ja $TP_{long} = 12000$. Nyt

$$\begin{aligned} WComp_{Annuities} &= 0{,}25 \cdot 0{,}003 \cdot 1{,}1^{(10{,}5-1)/2} \cdot 10{,}5 \cdot 12000 \\ &= 149. \end{aligned}$$

Lasketaan sitten $Annuities_{dis}$ simplificationia käyttäen. Olkoon $SaR = 9500$, $i = 0{,}008$ ja $n = 9{,}5$. Nyt

$$\begin{aligned} Annuities_{dis} &= 9500 \cdot 0{,}008 \cdot 0{,}035 \cdot 1{,}1^{(9{,}5-1)/2} \cdot 9{,}5 \\ &= 379. \end{aligned}$$

Lasketaan sitten $Annuities_{rev}$ simplificationia käyttäen, kun muuttamisriskiin liittyvien elinkorkojen nettovastuuvelka on 275. Tällöin

$$Annuities_{rev} = 0{,}03 \cdot 275 = 8{,}25.$$

Vielä täytyy laskea $Annuities_{exp}$. Käytetään jälleen simplificationia. Olkoon $Exp_{renewal} = 20$ ja $n(exp) = 6{,}5$. Nyt

$$\begin{aligned} Annuities_{exp} &= 20 \cdot 6,5 \cdot (0{,}1 + 0{,}005 \cdot 6{,}5) \\ &= 17. \end{aligned}$$

Eläkevastuuriskiin liittyvä pääomavaatimus vakuutusyhtiöllä B on nyt

$$WComp_{Annuities} = 417.$$

Olkoon arvio työkyvyttömyysvakuutusten kirjatuista nettovakuutusmaksuista $P = 23500$, jolloin

$$WComp_{CAT} = 0{,}07 \cdot 23500 = 1645.$$

Nyt voidaan laskea yhtiön B työtapaturmavakuutukseen liittyvä pääomavaatimus, joka on

$$Health_{WC} = 11432.$$

4.3.3 SCR_{health}:n laskeminen

Määritelmä 4.6. (Vrt. [2, s. 175]

Olkoon $Accident\&Health_{ST}$ lyhytkestoisen tapaturma- ja sairausvakuutukseen ja $Health_{WC}$ työtapaturmaan liittyvä riskitermi. *Sairausvakuutusriskiin liittyvä pääomavaatimus* lasketaan kaavalla $SCR_{health} =$

$$\sqrt{(Accident\&Health_{ST})^2 + (Health_{WC})^2 + 0{,}5 \cdot Accident\&Health_{ST} \cdot Health_{WC}}.$$

Esimerkki 10. Esimerkeissä 8 ja 9 esiintyneen vakuutusyhtiön B sairausvakuutusriskiin liittyvä pääomavaatimus on

$$\begin{aligned} SCR_{health} &= \sqrt{11563^2 + 11432^2 + 0{,}5 \cdot 11563 \cdot 11432} \\ &= 19914. \end{aligned}$$

Viitteet

[1] Aitio Riitta, *Lakisääteisen tapaturmavakuutuksen korvausvastuun varaamismenetelmät*, TOPSOS - Sosiaalivakuutuksen ammatillinen lisensiaattitutkielma, Turku, 2007.

[2] European commission, *QIS4 Technical Specifications (MARKT/2505/08)*, Annex to Call for Advice from CEIOPS on QIS4 (MARKT/2504/08), Bryssel, 2008.

[3] Euroopan Yhteisöjen komissio, *Tiivistelmä vaikutusten arvioinnista*, Komission yksiköiden valmisteluasiakirja, Oheisasiakirja asiakirjaan: Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi vakuutus- ja jälleenvakuutustoiminnan aloittamisesta ja harjoittamisesta Solvenssi II, Bryssel, 2007.

[4] Jacobsson Jarmo, *Vakuutusyhtiön korvausvastuusta*, SHV-tutkielma, Helsinki, 1992.

[5] Kauppi Mira & Pesonen Martti, *Kuolevuustarkasteluja SHV-tutkintoa varten*, 16.5.2005, http://www.actuary.fi/ac_koulutus/2005/shv_vaatimuksetkuolevuus.pdf.

[6] Kumpulainen Merja, *Muistiinpanot* Jarmo Jacobssonin teoksesta *Vakuutusyhtiön korvausvastuusta*, Jari Virtasen hallussa.

[7] Lilja Ville, *VS: Kysymys kuolevuusmallista gradua varten*, sähköpostikirje Jari Virtaselle 12.5.2009, vastaanottajan hallussa.

[8] Pentikäinen Teivo & Rantala Jukka, *Vakuutusoppi*, Vammalan kirjapaino Oy, Vammala, 2003.

[9] Pesonen Martti, Soininen Pentti & Tuominen Tapani, *Henkivakuutusmatematiikka*, Yliopistopaino Oy, Helsinki, 2000.

[10] *QIS4 Solo Spreadsheet*, 31.6.2008, http://www.ceiops.eu/content/view/118/124/.

[11] Salomaa Hely, *Kutsu osallistua Solvenssi II -tutkimukseen (QIS4)*, Vakuutusvalvontaviraston kutsu vahinkovakuutusyhtiöiden toimitusjohtajille, 10.4.2008.

[12] *Tapaturmavakuutuslaki* 20.8.1948/608

[13] *Vakuutusyhtiölaki* 18.7.2008/521

[14] Welin-Siikaluoma Pirkko, *Solvenssi II: QIS 4 -tulokset*, 17.12.2008, http://www.actuary.fi/ac_kok/ac_2008/welin_siikaluoma_1217.pdf.

A Pääoma-arvot miehille

syntymä-vuosikymmen	x	a_x	$D_x \cdot 10^6$	a_{xtasa}	$D_{xtasa} \cdot 10^6$
1930	64	15,9088	740499	16,2420	748225
1930	65	15,2523	724302	15,5784	732527
1930	66	14,6104	707085	14,9291	715823
1930	67	13,9834	688818	14,2946	698084
1930	68	13,3714	669482	13,6751	679285
1930	69	12,7749	649063	13,0708	659409
1930	70	12,1940	627556	12,4821	638446
1930	71	11,6289	604969	11,9091	616397
1930	72	11,0799	581318	11,3519	593274
1930	73	10,5470	556638	10,8109	569104
1930	74	10,0303	530979	10,2861	543927
1930	75	9,5301	504405	9,7776	517801
1930	76	9,0462	477005	9,2855	490803
1930	77	8,5789	448885	8,8099	463028
1930	78	8,1280	420174	8,3507	434595
1930	79	7,6935	391021	7,9080	405642
1930	80	7,2754	361599	7,4817	376332
1930	81	6,8735	332100	7,0716	346846
1930	82	6,4878	302735	6,6778	317387
1930	83	6,1179	273731	6,2999	288173
1930	84	5,7638	245325	5,9379	259438
1930	85	5,4252	217761	5,5915	231423
1930	86	5,1019	191279	5,2603	204370
1930	87	4,7934	166115	4,9443	178519
1930	88	4,4995	142484	4,6429	154095
1930	89	4,2198	120578	4,3558	131305
1930	90	3,9538	100554	4,0826	110323
1930	91	3,7011	82528	3,8229	91286
1930	92	3,4612	66568	3,5760	74287
1930	93	3,2335	52690	3,3413	59370
1930	94	3,0172	40857	3,1181	46522
1930	95	2,8113	30981	2,9054	35682
1930	96	2,6148	22928	2,7019	26737
1930	97	2,4257	16526	2,5056	19533
1930	98	2,2416	11573	2,3139	13881
1930	99	2,0581	7855	2,1220	9573

1930	100	1,8679	5153	1,9223	6390
1930	101	0,0000	0	0,0000	0
1940	54	24,6627	878991	25,0588	882659
1940	55	23,8734	871379	24,2668	875231
1940	56	23,0893	863387	23,4801	867431
1940	57	22,3105	855001	22,6986	859244
1940	58	21,5367	846206	21,9223	850656
1940	59	20,7679	836988	21,1510	841651
1940	60	20,0075	827186	20,3846	832215
1940	61	19,2610	816545	19,6320	821964
1940	62	18,5273	805089	18,8919	810922
1940	63	17,8066	792773	18,1646	799042
1940	64	17,0994	779548	17,4506	786277
1940	65	16,4061	765369	16,7503	772580
1940	66	15,7270	750190	16,0640	757907
1940	67	15,0624	733971	15,3921	742213
1940	68	14,4128	716672	14,7349	725459
1940	69	13,7784	698261	14,0929	707608
1940	70	13,1595	678710	13,4662	688629
1940	71	12,5565	658000	12,8552	668501
1940	72	11,9696	636122	12,2602	647207
1940	73	11,3990	613077	11,6814	624745
1940	74	10,8449	588883	11,1190	601122
1940	75	10,3075	563570	10,5732	576364
1940	76	9,7870	537189	10,0441	550509
1940	77	9,2833	509809	9,5320	523618
1940	78	8,7967	481521	9,0368	495772
1940	79	8,3272	452442	8,5586	467072
1940	80	7,8747	422711	8,0975	437648
1940	81	7,4391	392493	7,6534	407651
1940	82	7,0205	361978	7,2263	377259
1940	83	6,6188	331381	6,8160	346675
1940	84	6,2336	300937	6,4224	316124
1940	85	5,8649	270898	6,0453	285850
1940	86	5,5125	241530	5,6845	256113
1940	87	5,1759	213105	5,3398	227183
1940	88	4,8550	185890	5,0108	199330
1940	89	4,5493	160143	4,6971	172817
1940	90	4,2584	136099	4,3983	147894
1940	91	3,9819	113961	4,1140	124780
1940	92	3,7191	93892	3,8435	103660

1940	93	3,4694	76003	3,5861	84670
1940	94	3,2320	60347	3,3411	67895
1940	95	3,0058	46919	3,1072	53358
1940	96	2,7896	35651	2,8831	41022
1940	97	2,5812	26420	2,6666	30791
1940	98	2,3778	19050	2,4546	22515
1940	99	2,1746	13333	2,2420	16000
1940	100	1,9639	9033	2,0208	11021
1940	101	0,0000	0	0,0000	0
1950	44	34,7004	946952	35,1331	948750
1950	45	33,8360	943207	34,2665	945105
1950	46	32,9760	939256	33,4043	941258
1950	47	32,1206	935089	32,5466	937200
1950	48	31,2697	930694	31,6933	932921
1950	49	30,4234	926062	30,8447	928408
1950	50	29,5817	921179	30,0008	923652
1950	51	28,7448	916034	29,1615	918640
1950	52	27,9126	910616	28,3269	913360
1950	53	27,0851	904911	27,4970	907800
1950	54	26,2624	898906	26,6719	901947
1950	55	25,4444	892589	25,8516	895787
1950	56	24,6311	885945	25,0359	889308
1950	57	23,8225	878960	24,2250	882496
1950	58	23,0185	871621	23,4187	875336
1950	59	22,2190	863913	22,6169	867814
1950	60	21,4267	855712	21,8196	859916
1950	61	20,6470	846779	21,0341	851334
1950	62	19,8791	837109	20,2602	842039
1950	63	19,1237	826651	19,4985	831982
1950	64	18,3810	815355	18,7494	821111
1950	65	17,6516	803168	18,0133	809376
1950	66	16,9359	790037	17,2906	796723
1950	67	16,2343	775911	16,5819	783101
1950	68	15,5471	760739	15,8874	768459
1950	69	14,8749	744472	15,2076	752745
1950	70	14,2179	727066	14,5429	735914
1950	71	13,5765	708482	13,8936	717924
1950	72	12,9511	688684	13,2602	698736
1950	73	12,3419	667648	12,6428	678322
1950	74	11,7493	645360	12,0418	656661
1950	75	11,1734	621817	11,4575	633745

1950	76	10,6146	597031	10,8900	609578
1950	77	10,0731	571034	10,3398	584182
1950	78	9,5488	543875	9,8068	557596
1950	79	9,0421	515627	9,2912	529882
1950	80	8,5530	486388	8,7931	501124
1950	81	8,0814	456281	8,3126	471434
1950	82	7,6275	425461	7,8497	440950
1950	83	7,1911	394108	7,4044	409839
1950	84	6,7722	362434	6,9765	378297
1950	85	6,3706	330676	6,5660	346550
1950	86	5,9861	299097	6,1726	314847
1950	87	5,6185	267978	5,7962	283462
1950	88	5,2675	237617	5,4365	252684
1950	89	4,9327	208315	5,0930	222815
1950	90	4,6138	180367	4,7655	194153
1950	91	4,3102	154057	4,4533	166991
1950	92	4,0213	129638	4,1560	141597
1950	93	3,7464	107325	3,8726	118207
1950	94	3,4847	87279	3,6023	97011
1950	95	3,2349	69604	3,3439	78142
1950	96	2,9954	54334	3,0957	61669
1950	97	2,7642	41432	2,8553	47592
1950	98	2,5378	30794	2,6192	35839
1950	99	2,3111	22255	2,3820	26275
1950	100	2,0758	15597	2,1350	18706
1950	101	0,0000	0	0,0000	0
1960	34	45,4801	976199	45,9411	976991
1960	35	44,5548	974580	45,0154	975395
1960	36	43,6301	972913	44,0904	973752
1960	37	42,7062	971199	43,1661	972062
1960	38	41,7829	969435	42,2425	970323
1960	39	40,8602	967621	41,3195	968534
1960	40	39,9487	965501	40,3971	966694
1960	41	39,0504	963015	39,4970	964275
1960	42	38,1557	960389	38,6005	961720
1960	43	37,2647	957614	37,7077	959020
1960	44	36,3774	954684	36,8185	956169
1960	45	35,4939	951589	35,9331	953157
1960	46	34,6143	948321	35,0516	949977
1960	47	33,7387	944872	34,1739	946620
1960	48	32,8671	941232	33,3003	943077

1960	49	31,9995	937391	32,4307	939337
1960	50	31,1361	933339	31,5651	935392
1960	51	30,2768	929066	30,7038	931231
1960	52	29,4216	924560	29,8465	926843
1960	53	28,5707	919811	28,9935	922217
1960	54	27,7240	914807	28,1447	917342
1960	55	26,8816	909535	27,3001	912205
1960	56	26,0433	903984	26,4597	906795
1960	57	25,2092	898140	25,6235	901099
1960	58	24,3792	891990	24,7915	895104
1960	59	23,5533	885522	23,9635	888797
1960	60	22,7336	878637	23,1396	882163
1960	61	21,9251	871119	22,3257	874958
1960	62	21,1277	862938	21,5226	867114
1960	63	20,3420	854046	20,7310	858584
1960	64	19,5684	844389	19,9513	849316
1960	65	18,8073	833912	19,1838	839256
1960	66	18,0593	822559	18,4292	828348
1960	67	17,3248	810273	17,6879	816536
1960	68	16,6043	796996	16,9603	803762
1960	69	15,8982	782670	16,2469	789968
1960	70	15,2070	767238	15,5481	775095
1960	71	14,5310	750645	14,8644	759090
1960	72	13,8707	732842	14,1962	741898
1960	73	13,2265	713782	13,5438	723472
1960	74	12,5987	693427	12,9077	703768
1960	75	11,9876	671747	12,2881	682754
1960	76	11,3937	648726	11,6855	660405
1960	77	10,8170	624358	11,1000	636710
1960	78	10,2579	598659	10,5320	611674
1960	79	9,7166	571660	9,9816	585319
1960	80	9,1933	543420	9,4491	557691
1960	81	8,6879	514019	8,9345	528858
1960	82	8,2007	483569	8,4381	498917
1960	83	7,7317	452212	7,9597	467993
1960	84	7,2807	420122	7,4993	436246
1960	85	6,8478	387508	7,0571	403866
1960	86	6,4328	354610	6,6327	371078
1960	87	6,0356	321699	6,2261	338138
1960	88	5,6557	289074	5,8369	305331
1960	89	5,2930	257053	5,4649	272967

1960	90	4,9471	225967	5,1097	241372
1960	91	4,6174	196150	4,7707	210879
1960	92	4,3032	167926	4,4473	181820
1960	93	4,0040	141594	4,1388	154506
1960	94	3,7186	117414	3,8441	129220
1960	95	3,4458	95595	3,5618	106199
1960	96	3,1839	76280	3,2902	85618
1960	97	2,9305	59538	3,0267	67586
1960	98	2,6820	45357	2,7675	52131
1960	99	2,4329	33646	2,5068	39201
1960	100	2,1744	24239	2,2356	28667
1960	101	0,0000	0	0,0000	0
1970	24	56,5770	991430	57,0442	991943
1970	25	55,6363	990381	56,1032	990909
1970	26	54,6964	989301	55,1629	989845
1970	27	53,7573	988190	54,2234	988750
1970	28	52,8190	987045	53,2847	987622
1970	29	51,8815	985867	52,3468	986461
1970	30	50,9447	984654	51,4097	985265
1970	31	50,0087	983406	50,4733	984035
1970	32	49,0735	982121	49,5376	982768
1970	33	48,1389	980798	48,6027	981464
1970	34	47,2051	979436	47,6685	980122
1970	35	46,2720	978034	46,7350	978740
1970	36	45,3395	976592	45,8022	977318
1970	37	44,4077	975108	44,8701	975855
1970	38	43,4765	973580	43,9386	974349
1970	39	42,5460	972008	43,0077	972799
1970	40	41,6232	970223	42,0774	971205
1970	41	40,7100	968177	41,1627	969214
1970	42	39,7999	966014	40,2511	967110
1970	43	38,8931	963727	39,3426	964886
1970	44	37,9894	961311	38,4373	962536
1970	45	37,0891	958758	37,5354	960052
1970	46	36,1922	956061	36,6367	957428
1970	47	35,2988	953213	35,7415	954656
1970	48	34,4088	950204	34,8498	951729
1970	49	33,5224	947027	33,9616	948637
1970	50	32,6396	943673	33,0770	945373
1970	51	31,7604	940133	32,1960	941927
1970	52	30,8850	936398	31,3186	938291

1970	53	30,0132	932457	30,4450	934454
1970	54	29,1451	928300	29,5751	930406
1970	55	28,2808	923916	28,7089	926137
1970	56	27,4202	919295	27,8464	921636
1970	57	26,5634	914425	26,9877	916892
1970	58	25,7102	909294	26,1326	911893
1970	59	24,8606	903890	25,2812	906627
1970	60	24,0163	898140	24,4335	901082
1970	61	23,1820	891844	23,5941	895062
1970	62	22,3580	884962	22,7648	888479
1970	63	21,5448	877445	21,9462	881286
1970	64	20,7430	869241	21,1386	873432
1970	65	19,9530	860295	20,3425	864864
1970	66	19,1753	850550	19,5586	855526
1970	67	18,4104	839946	18,7872	845359
1970	68	17,6589	828421	18,0289	834302
1970	69	16,9212	815913	17,2842	822294
1970	70	16,1979	802357	16,5536	809270
1970	71	15,4893	787689	15,8374	795166
1970	72	14,7960	771846	15,1364	779918
1970	73	14,1184	754768	14,4508	763465
1970	74	13,4569	736397	13,7811	745747
1970	75	12,8120	716684	13,1277	726712
1970	76	12,1840	695586	12,4911	706311
1970	77	11,5733	673069	11,8715	684506
1970	78	10,9802	649116	11,2694	661273
1970	79	10,4050	623723	10,6850	636599
1970	80	9,8479	596906	10,1186	610490
1970	81	9,3092	568708	9,5704	582976
1970	82	8,7889	539193	9,0406	554110
1970	83	8,2872	508460	8,5293	523971
1970	84	7,8041	476638	8,0365	492675
1970	85	7,3397	443894	7,5622	460369
1970	86	6,8938	410432	7,1065	427238
1970	87	6,4663	376493	6,6692	393505
1970	88	6,0571	342356	6,2501	359431
1970	89	5,6657	308334	5,8488	325310
1970	90	5,2919	274765	5,4651	291471
1970	91	4,9352	242011	5,0984	258264
1970	92	4,5949	210440	4,7481	226055
1970	93	4,2702	180416	4,4133	195213

1970	94	3,9600	152285	4,0930	166094
1970	95	3,6632	126352	3,7858	139026
1970	96	3,3776	102873	3,4896	114293
1970	97	3,1009	82032	3,2017	92115
1970	98	2,8290	63931	2,9182	72637
1970	99	2,5563	48583	2,6329	55916
1970	100	2,2735	35907	2,3364	41919
1970	101	0,0000	0	0,0000	0
1980	14	67,8271	1000000	68,3218	1000000
1980	15	66,8499	999660	67,3217	1000000
1980	16	65,8960	998966	66,3675	999316
1980	17	64,9428	998251	65,4139	998611
1980	18	63,9904	997514	64,4611	997885
1980	19	63,0387	996755	63,5091	997137
1980	20	62,0877	995974	62,5577	996367
1980	21	61,1375	995169	61,6071	995574
1980	22	60,1880	994340	60,6572	994757
1980	23	59,2392	993486	59,7081	993916
1980	24	58,2912	992607	58,7597	993050
1980	25	57,3439	991702	57,8121	992158
1980	26	56,3974	990770	56,8651	991240
1980	27	55,4515	989810	55,9189	990294
1980	28	54,5064	988822	54,9734	989320
1980	29	53,5620	987804	54,0287	988317
1980	30	52,6183	986757	53,0846	987284
1980	31	51,6753	985678	52,1413	986221
1980	32	50,7330	984567	51,1986	985127
1980	33	49,7913	983424	50,2566	984000
1980	34	48,8503	982247	49,3153	982839
1980	35	47,9100	981035	48,3746	981645
1980	36	46,9703	979787	47,4346	980416
1980	37	46,0312	978503	46,4952	979150
1980	38	45,0928	977181	45,5564	977847
1980	39	44,1549	975821	44,6182	976506
1980	40	43,2221	974319	43,6806	975126
1980	41	42,2959	972637	42,7531	973490
1980	42	41,3724	970858	41,8282	971760
1980	43	40,4516	968977	40,9061	969930
1980	44	39,5337	966988	39,9868	967996
1980	45	38,6187	964885	39,0703	965951
1980	46	37,7066	962663	38,1567	963789

1980	47	36,7974	960314	37,2460	961505
1980	48	35,8914	957833	36,3384	959091
1980	49	34,9884	955211	35,4339	956540
1980	50	34,0886	952441	34,5324	953845
1980	51	33,1919	949515	33,6342	950998
1980	52	32,2985	946426	32,7391	947992
1980	53	31,4083	943164	31,8473	944817
1980	54	30,5213	939721	30,9587	941466
1980	55	29,6377	936088	30,0734	937929
1980	56	28,7573	932254	29,1913	934196
1980	57	27,8803	928209	28,3126	930259
1980	58	27,0064	923944	27,4371	926105
1980	59	26,1359	919447	26,5649	921725
1980	60	25,2697	914663	25,6959	917108
1980	61	24,4124	909415	24,8340	912100
1980	62	23,5645	903652	23,9813	906600
1980	63	22,7267	897330	23,1383	900564
1980	64	21,8994	890397	22,3057	893943
1980	65	21,0831	882802	21,4837	886686
1980	66	20,2783	874487	20,6731	878738
1980	67	19,4856	865394	19,8742	870041
1980	68	18,7055	855459	19,0877	860535
1980	69	17,9386	844618	18,3140	850156
1980	70	17,1853	832802	17,5538	838836
1980	71	16,4462	819943	16,8074	826507
1980	72	15,7219	805969	16,0755	813100
1980	73	15,0127	790810	15,3586	798542
1980	74	14,3193	774397	14,6571	782765
1980	75	13,6420	756663	13,9716	765699
1980	76	12,9815	737546	13,3024	747281
1980	77	12,3379	716989	12,6501	727450
1980	78	11,7119	694948	12,0151	706157
1980	79	11,1037	671389	11,3976	683360
1980	80	10,5136	646292	10,7982	659033
1980	81	9,9420	619659	10,2170	633167
1980	82	9,3891	591514	9,6543	605773
1980	83	8,8550	561909	9,1103	576890
1980	84	8,3399	530927	8,5852	546584
1980	85	7,8439	498686	8,0790	514955
1980	86	7,3669	465343	7,5918	482141
1980	87	6,9090	431098	7,1235	448319

1980	88	6,4698	396193	6,6740	413711
1980	89	6,0493	360912	6,2430	378580
1980	90	5,6470	325581	5,8301	343231
1980	91	5,2624	290561	5,4350	308009
1980	92	4,8950	256240	5,0569	273288
1980	93	4,5439	223021	4,6950	239467
1980	94	4,2081	191310	4,3481	206952
1980	95	3,8860	161496	4,0148	176142
1980	96	3,5757	133934	3,6930	147413
1980	97	3,2745	108922	3,3797	121093
1980	98	2,9782	86687	3,0707	97447
1980	99	2,6808	67363	2,7597	76657
1980	100	2,3727	50983	2,4371	58807
1980	101	0,0000	0	0,0000	0
1990	4	79,5084	1000000	80,0002	1000000
1990	5	78,5084	1000000	79,0002	1000000
1990	6	77,5084	1000000	78,0002	1000000
1990	7	76,5084	1000000	77,0002	1000000
1990	8	75,5084	1000000	76,0002	1000000
1990	9	74,5084	1000000	75,0002	1000000
1990	10	73,5084	1000000	74,0002	1000000
1990	11	72,5084	1000000	73,0002	1000000
1990	12	71,5084	1000000	72,0002	1000000
1990	13	70,5084	1000000	71,0002	1000000
1990	14	69,5084	1000000	70,0002	1000000
1990	15	68,5285	999707	69,0002	1000000
1990	16	67,5692	999109	68,0405	999410
1990	17	66,6106	998493	67,0816	998803
1990	18	65,6526	997858	66,1233	998177
1990	19	64,6953	997204	65,1656	997533
1990	20	63,7387	996530	64,2087	996869
1990	21	62,7827	995836	63,2524	996186
1990	22	61,8274	995121	62,2967	995481
1990	23	60,8728	994385	61,3418	994756
1990	24	59,9188	993627	60,3874	994009
1990	25	58,9655	992847	59,4338	993240
1990	26	58,0129	992042	58,4808	992447
1990	27	57,0609	991214	57,5285	991631
1990	28	56,1095	990362	56,5768	990791
1990	29	55,1588	989483	55,6258	989926
1990	30	54,2088	988579	54,6754	989035

1990	31	53,2594	987648	53,7257	988117
1990	32	52,3106	986689	52,7766	987172
1990	33	51,3625	985702	51,8281	986199
1990	34	50,4150	984685	50,8803	985197
1990	35	49,4680	983638	49,9331	984165
1990	36	48,5217	982560	48,9864	983103
1990	37	47,5759	981451	48,0404	982010
1990	38	46,6307	980308	47,0949	980884
1990	39	45,6861	979132	46,1500	979725
1990	40	44,7444	977869	45,2056	978532
1990	41	43,8069	976488	44,2669	977188
1990	42	42,8718	975026	43,3306	975767
1990	43	41,9390	973481	42,3966	974264
1990	44	41,0086	971846	41,4650	972675
1990	45	40,0807	970117	40,5359	970993
1990	46	39,1554	968289	39,6092	969215
1990	47	38,2326	966356	38,6851	967336
1990	48	37,3125	964312	37,7637	965348
1990	49	36,3950	962152	36,8448	963247
1990	50	35,4803	959869	35,9287	961027
1990	51	34,5683	957457	35,0153	958680
1990	52	33,6591	954908	34,1047	956200
1990	53	32,7527	952215	33,1969	953580
1990	54	31,8492	949370	32,2920	950812
1990	55	30,9486	946366	31,3899	947889
1990	56	30,0509	943194	30,4907	944802
1990	57	29,1560	939845	29,5943	941542
1990	58	28,2640	936311	28,7008	938102
1990	59	27,3748	932581	27,8102	934471
1990	60	26,4894	928615	26,9225	930640
1990	61	25,6117	924257	26,0406	926489
1990	62	24,7427	919451	25,1672	921912
1990	63	23,8829	914156	24,3026	916867
1990	64	23,0327	908324	23,4475	911310
1990	65	22,1926	901907	22,6022	905192
1990	66	21,3633	894849	21,7674	898461
1990	67	20,5453	887094	20,9436	891062
1990	68	19,7391	878580	20,1313	882936
1990	69	18,9452	869242	19,3311	874018
1990	70	18,1643	859011	18,5436	864242
1990	71	17,3969	847817	17,7692	853539

1990	72	16,6436	835584	17,0086	841835
1990	73	15,9048	822236	16,2624	829054
1990	74	15,1813	807696	15,5310	815120
1990	75	14,4734	791886	14,8150	799955
1990	76	13,7818	774730	14,1150	783481
1990	77	13,1069	756156	13,4314	765625
1990	78	12,4491	736095	12,7648	746315
1990	79	11,8090	714490	12,1155	725489
1990	80	11,1869	691291	11,4840	703092
1990	81	10,5832	666466	10,8706	679083
1990	82	9,9983	640000	10,2758	653438
1990	83	9,4323	611903	9,6997	626154
1990	84	8,8855	582209	9,1427	597252
1990	85	8,3581	550990	8,6048	566785
1990	86	7,8500	518350	8,0862	534839
1990	87	7,3614	484440	7,5869	501543
1990	88	6,8921	449452	7,1067	467066
1990	89	6,4419	413630	6,6456	431628
1990	90	6,0106	377264	6,2031	395495
1990	91	5,5976	340693	5,7789	358981
1990	92	5,2024	304299	5,3723	322449
1990	93	4,8242	268498	4,9825	286297
1990	94	4,4617	233728	4,6082	250956
1990	95	4,1135	200437	4,2479	216870
1990	96	3,7774	169059	3,8994	184483
1990	97	3,4506	139996	3,5597	154215
1990	98	3,1289	113592	3,2243	126443
1990	99	2,8058	90112	2,8868	101474
1990	100	2,4717	69720	2,5373	79524
1990	101	0,0000	0	0,0000	0
2000	0	85,0981	1000000	85,5861	1000000
2000	1	84,0981	1000000	84,5861	1000000
2000	2	83,0981	1000000	83,5861	1000000
2000	3	82,0981	1000000	82,5861	1000000
2000	4	81,0981	1000000	81,5861	1000000
2000	5	80,0981	1000000	80,5861	1000000
2000	6	79,0981	1000000	79,5861	1000000
2000	7	78,0981	1000000	78,5861	1000000
2000	8	77,0981	1000000	77,5861	1000000
2000	9	76,0981	1000000	76,5861	1000000
2000	10	75,0981	1000000	75,5861	1000000

2000	11	74,0981	1000000	74,5861	1000000
2000	12	73,0981	1000000	73,5861	1000000
2000	13	72,0981	1000000	72,5861	1000000
2000	14	71,0981	1000000	71,5861	1000000
2000	15	70,1158	999748	70,5860	1000000
2000	16	69,1517	999233	69,6216	999492
2000	17	68,1882	998702	68,6578	998969
2000	18	67,2253	998155	67,6945	998430
2000	19	66,2629	997592	66,7319	997875
2000	20	65,3012	997011	65,7698	997304
2000	21	64,3400	996414	64,8084	996715
2000	22	63,3795	995798	63,8475	996108
2000	23	62,4195	995164	62,8873	995483
2000	24	61,4602	994510	61,9276	994839
2000	25	60,5014	993837	60,9685	994176
2000	26	59,5432	993144	60,0101	993493
2000	27	58,5857	992430	59,0522	992790
2000	28	57,6287	991695	58,0949	992065
2000	29	56,6723	990938	57,1382	991319
2000	30	55,7165	990158	56,1822	990551
2000	31	54,7613	989355	55,2266	989759
2000	32	53,8067	988528	54,2717	988944
2000	33	52,8526	987676	53,3174	988105
2000	34	51,8991	986799	52,3636	987240
2000	35	50,9462	985895	51,4103	986350
2000	36	49,9938	984965	50,4576	985434
2000	37	49,0419	984007	49,5055	984490
2000	38	48,0906	983021	48,5539	983518
2000	39	47,1398	982005	47,6028	982517
2000	40	46,1902	980943	46,6522	981486
2000	41	45,2430	979810	45,7040	980385
2000	42	44,2977	978611	44,7578	979219
2000	43	43,3545	977343	43,8135	977986
2000	44	42,4134	976000	42,8713	976681
2000	45	41,4744	974581	41,9312	975301
2000	46	40,5376	973079	40,9933	973840
2000	47	39,6029	971491	40,0575	972296
2000	48	38,6706	969811	39,1240	970662
2000	49	37,7406	968034	38,1928	968935
2000	50	36,8129	966156	37,2639	967108
2000	51	35,8876	964170	36,3374	965177

2000	52	34,9647	962071	35,4132	963135
2000	53	34,0442	959852	34,4916	960977
2000	54	33,1263	957508	33,5723	958696
2000	55	32,2108	955030	32,6556	956286
2000	56	31,2978	952412	31,7413	953739
2000	57	30,3874	949647	30,8296	951048
2000	58	29,4794	946726	29,9203	948206
2000	59	28,5740	943641	29,0136	945205
2000	60	27,6717	940364	28,1094	942035
2000	61	26,7761	936756	27,2101	938606
2000	62	25,8884	932762	26,3183	934810
2000	63	25,0090	928344	25,4347	930609
2000	64	24,1385	923458	24,5595	925962
2000	65	23,2772	918058	23,6935	920825
2000	66	22,4258	912093	22,8370	915149
2000	67	21,5849	905510	21,9907	908883
2000	68	20,7549	898250	21,1551	901968
2000	69	19,9365	890249	20,3307	894346
2000	70	19,1302	881441	19,5181	885950
2000	71	18,3367	871754	18,7180	876712
2000	72	17,5565	861114	17,9309	866558
2000	73	16,7902	849440	17,1574	855411
2000	74	16,0384	836653	16,3981	843191
2000	75	15,3017	822667	15,6536	829815
2000	76	14,5807	807397	14,9244	815198
2000	77	13,8760	790760	14,2112	799255
2000	78	13,1880	772672	13,5144	781902
2000	79	12,5172	753054	12,8346	763059
2000	80	11,8643	731836	12,1722	742649
2000	81	11,2295	708955	11,5278	720607
2000	82	10,6133	684365	10,9017	696876
2000	83	10,0161	658036	10,2943	671419
2000	84	9,4381	629962	9,7059	644216
2000	85	8,8795	600164	9,1367	615275
2000	86	8,3406	568698	8,5869	584634
2000	87	7,8214	535660	8,0567	552368
2000	88	7,3219	501190	7,5459	518594
2000	89	6,8419	465478	7,0544	483476
2000	90	6,3811	428766	6,5821	447229
2000	91	5,9393	391353	6,1284	410126
2000	92	5,5157	353591	5,6928	372491

2000	93	5,1095	315883	5,2743	334703
2000	94	4,7196	278674	4,8719	297187
2000	95	4,3444	242441	4,4839	260405
2000	96	3,9818	207673	4,1079	224844
2000	97	3,6286	174851	3,7409	190990
2000	98	3,2804	144422	3,3783	159311
2000	99	2,9309	116777	3,0135	130231
2000	100	2,5702	92215	2,6365	104095
2000	101	0,0000	0	0,0000	0

B Riskitön vuoden 2007 korko eurolle QIS4:ssa

maturiteetti	korko	maturiteetti	korko	maturiteetti	korko
0	3,9160%	24	4,9647%	50	4,6331%
3 kk	4,6840%	25	4,9623%	51	4,6219%
6 kk	4,7071%	26	4,9503%	52	4,6111%
1	4,6960%	27	4,9393%	53	4,6007%
2	4,5262%	28	4,9290%	54	4,5907%
3	4,5097%	29	4,9195%	55	4,5811%
4	4,5330%	30	4,9105%	56	4,5719%
5	4,5529%	31	4,8932%	57	4,5629%
6	4,5797%	32	4,8769%	58	4,5543%
7	4,6137%	33	4,8616%	59	4,5459%
8	4,6529%	34	4,8472%	60	4,5379%
9	4,6975%	35	4,8337%	61	4,5301%
10	4,7417%	36	4,8208%	62	4,5225%
11	4,7843%	37	4,8087%	63	4,5152%
12	4,8197%	38	4,7973%	64	4,5081%
13	4,8508%	39	4,7864%	65	4,5013%
14	4,8775%	40	4,7760%	66	4,4946%
15	4,9006%	41	4,7586%	67	4,4882%
16	4,9197%	42	4,7420%	68	4,4819%
17	4,9365%	43	4,7261%	69	4,4758%
18	4,9514%	44	4,7110%	70	4,4699%
19	4,9648%	45	4,6966%	71	4,4642%
20	4,9769%	46	4,6828%	72	4,4586%
21	4,9734%	47	4,6695%	73	4,4532%
22	4,9702%	48	4,6569%	74	4,4479%
23	4,9674%	49	4,6447%	75	4,4428%